สำนึกในพระคุณ
ครูบรรเลง

เมื่อสมัยเป็นเด็กวัยรุ่นจำได้ว่าเหมือนเด็กบ้านนอก เร่ร่อนตามพ่อแม่ไปอยู่ตามมณฑลต่างๆ ย้ายทั้งบ้านย้ายทั้งโรงเรียน สมัยโน้นแบ่งการปกครองออกเป็นมณฑลยังไม่มีจังหวัด คุณพ่อเป็นนายทหารมีตำแหน่งทางกฎหมายเรียกว่าอัยการมณฑล ต้องย้ายทุกๆ ๒ หรือ ๓ ปี ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-พ.ศ. ๒๔๗๖ คงจะเป็นบุญเป็นโชควาสนาของดิฉันด้วยกระมัง คุณพ่อถูกย้ายเข้ากรุงเทพฯ ปลูกบ้านอยู่แถวถนนราชดำเนินกลาง เช่าที่พระคลังข้างที่อยู่ ดิฉันได้เข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนเบญจมราชาลัย ซึ่งอยู่ใกล้เสาชิงช้า เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูที่มีชื่อเสียงมากในสมัยกระโน้น ดิฉันเป็นนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชาลัยตั้งแต่มัธยม ๓ ถึง มัธยม ๖

โรงเรียนนี้ให้ความรู้พื้นฐาน การบ้านการเรือนดีมาก เหมาะแก่การดำเนินชีวิตแบบธรรมดา คุณครูในยุคนั้นคือคุณครูสะอิ้ง เป็นครูประจำชั้นมัธยม๔ สอนคำนวณ คุณครูผ่อง จารุประกร (อักษรานุเคราะห์) เป็นครูประจำชั้นมัธยมปีที่ ๕ สอนภาษาไทย คุณครูท่านอื่นๆ ก็มี อาจารย์นิลรัตน์ บรรณสิทธิ์วรสาสน์ และอาจารย์สิริ จินธนาสา เป็นอาจารย์ใหญ่ทั้ง ๒ ท่านต่อเนื่องกัน นอกนั้นก็มีครูกระแสร์ สอนภาษาอังกฤษ ครูถาวร, ครูกรองทอง, ครูกรองแก้ว, ครูประภาพรรณ (ต่อมาเป็น คุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ) และคุณครูบรรเลง ศิลปบรรเลง ต่อมาแต่งงานกับพระมหาเทพกษัตรสมุห ใช้นามสกุลสาคริก

ดิฉันรักคุณครูของดิฉันทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง **"คุณครูบรรเลง ศิลปบรรเลง"** เพราะได้อยู่ใกล้ท่านค่อนข้างนาน และท่านมิได้สอนดิฉันเฉพาะในหลักสูตรเท่านั้น ท่านสอนดนตรี สอนเย็บปักถักร้อย สอนร้อยดอกไม้ ยังจำได้ว่าท่านสอนดนตรีไทย ซอด้วง ซออู้ ทำเพลงให้อนุกาชาดหัดกายบริหารในสนามหญ้าวงกลมซึ่งอยู่ที่หน้าโรงเรียน สอนปักหมอนอิงมีลวดลายเป็นหนุมานหาวเป็นดาวเป็นเดือน สำหรับเตรียมการสอบไล่ สอนร้อยพวงมาลัยคอ พวงมาลัยข้อมือ ก่อนหน้านั้น คุณครูรัชฎา ชัยจิตรธรรม สอนขับร้อง ทำให้รู้จักเพลงชั้นเดียว สองชั้นและสามชั้น คุณครูเล็กสอนกับข้าว สอนวิธีจ่ายตลาด วิธีเลือกซื้อผัก ซื้อเนื้อ อีกทั้งสอนวิธีทำกับข้าวเดือนละ ๑ อย่าง ทำเสร็จแล้วขายเป็นอาหารกลางวันรับประทานเอง สนุกมาก สอนแกงเผ็ด แกงมัสหมั่น แกงกะหรี่ ของหวานก็มี สังขยา ขนมหม้อแกง ดูเถอะค่ะวิชาศิลปะเหล่านี้ นำไปใช้กับครอบครัวและสังคมได้อย่างวิเศษจริงๆ

ตลอดชีวิตที่ผ่านไปแล้วกว่า ๖๐ ปี ดิฉันเฝ้านึกถึงวิชาการและประสบการณ์ขั้นพื้นฐานที่นำไปใช้กับครอบครัวได้อย่างสุขสมบูรณ์ มิหนำซ้ำดิฉันยังได้นำไปถ่ายทอดให้แก่คนในบ้านได้อีก ปัจจุบันนี้แม่

บ้าน ลูกจ้าง เด็กรับใช้ในบ้านดิฉัน ทำกับข้าว ทำดอกไม้ จัดแจกัน ห่อของขวัญ ให้ความสะดวกสบายแก่ดิฉันได้ และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายโดยไม่ต้องไปซื้อหาให้สิ้นเปลือง

ข้อความที่เขียนมานี้เป็นสิ่งที่ดิฉันประสบพบเห็น และอยู่ในความทรงจำมานานเต็มที่ จึงอาจหลงลืมชื่อและนามสกุลของบางท่านไปบ้าง ขอได้โปรดอภัยให้แก่ผู้เขียนที่สูงอายุเช่นดิฉันด้วย

ดิฉันสังเกตเห็นมาแต่ไหนแต่ไรแล้วว่า บ้านที่ชอบเล่นดนตรีหรือมีเลือดเนื้อเชื้อไขจาก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นนักดนตรี เป็นครูบาอาจารย์ทางดนตรีในอดีต เช่น ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะฯ เป็นต้น ท่านเหล่านี้มักจะมีครอบครัวที่สงบสุข บรรลุความสำเร็จในการเลี้ยงดูบุตรหลาน ทุกคนฉลาด มีความรู้ และเป็นคนดี หมายถึงไม่เป็นคนพาล ลูกๆ ไม่เสียเลยสักคน ทั้งนี้เพราะดนตรีสร้างสัมพันธ์ในครอบครัว และดนตรีมักจะชักนำผู้เล่นให้เป็นคนจิตใจดี อ่อนโยนละมุนละไม พี่น้องรักใคร่ปรองดองกัน

หากคุณแม่และคุณครูทั้งหลายจะจดจำคุณความดีของคุณครูบรรเลงไว้เป็นแบบอย่าง และนำไปปฏิบัติบ้าง พ่อ แม่ ผู้ปกครองทางบ้าน สังคมและบ้านเมืองคงจะเป็นสุขสงบมากกว่านี้ ไม่ต้องวุ่นวายกับการจัดระเบียบสังคม

อีกประการหนึ่ง ขอวอนเด็กทั้งหลาย ให้ช่วยกันสำนึกในบุญคุณของ "คุณครู" ซึ่งมีพระคุณแก่ศิษย์อย่างใหญ่หลวง ด้วยท่านสอนให้เป็นคนดีละเว้นความชั่ว เท่านี้ก็จะเป็นการสร้างบุญกุศลอย่างสูง และควรรักษาไว้ให้เป็นประเพณีอันดีงามสืบไป

สุดท้ายนี้ ขอกราบอธิษฐานขอคุณพระศรีรัตนตรัย ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ได้โปรดอัญเชิญดวงวิญญาณของ คุณครูบรรเลง ที่เคารพรัก ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

คุณหญิง ม.ล.อนงค์ นิลอุบล (ชุมสายฯ)

รำลึกถึงพระคุณ คุณครูบรรเลง

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๗ ศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้เริ่มงานส่งเสริมคุณภาพการศึกษาอีกงานหนึ่ง ได้แก่ งานวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา และเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๘ สถานีวิทยุศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ออกอากาศรายการเพื่อการศึกษาประชาชน ปัจจุบันคงเรียกกันว่า เพื่อการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในขณะเดียวกันวัตถุประสงค์หลักของโครงการนี้ รวมการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาในโรงเรียนไว้ด้วย

ในระยะเวลา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อสถานีวิทยุศึกษาเริ่มกระจายเสียงตรงไปที่โรงเรียน เป็นโครงการวิทยุโรงเรียน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เตรียมงานสำคัญนี้อย่างมีระบบ มีการฝึกอบรมบุคลากรผู้จัดรายการและนักเรียนกับครูผู้ใช้รายการ เป็นต้น ที่น่าจดจำเป็นตัวอย่างก็คือ ท่านนำทีมงานสำรวจความต้องการของนักเรียนและครู มีการสอบถามระบอบประชาธิปไตย ได้ข้อมูลว่า นักเรียนและครูต้องการความช่วยเหลือมากที่สุด ในกระบวนการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา ๓ วิชา ได้แก่ ขับร้องและดนตรี ภาษาอังกฤษและสังคมศึกษา จึงได้เริ่ม "ทดลอง" ออกอากาศรายการ "วิทยุโรงเรียน" ๓ วิชานี้ก่อน

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ผู้มีวิสัยทัศน์สูง ดำเนินการเชิญผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่างๆ มาร่วมงาน นางมหาเทพกษัตรสมุหหรือผู้ที่ศิษย์ใกล้ชิดเรียกด้วยความเคารพรักอย่างสูงว่า "คุณครูบรรเลง" เป็นผู้เชี่ยวชาญท่านหนึ่ง ที่หม่อมหลวงปิ่นฯ เลือกเอง ท่านรับเชิญเป็นกรรมการจัดรายการวิทยุโรงเรียน วิชาขับร้องและดนตรี พร้อมกับคุณพี่ของท่านคือคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ทั้งสองท่านเป็นกรรมการร่วมงานกับผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีอื่นๆ อีกหลายท่าน เป็นทีมงานที่ทำงานด้านความเสียสละเป็นอย่างสูง

คุณครูบรรเลงช่วยงานกระจายเสียงวิชาขับร้องและดนตรีด้วยใจรัก ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์และดนตรี ในขณะเดียวกันก็เป็น "ครู" ในความหมายอันแท้จริง เป็นต้นแบบที่ดีของสานุศิษย์จำนวนมากมายก่ายกองในสถาบันการศึกษาที่ท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์ เช่น โรงเรียนเบญจมราชาลัย และโรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ ที่สำคัญคือสถาบันฝึกหัดครู ในวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นอาทิ ที่สำคัญมากก็คือคุณูปการในด้านการสอนนาฏศิลป์ขับร้องและดนตรี ผ่านสื่อมวลชนตามโครงการกระจายเสียงเพื่อการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และชมรมอาสาสมัครเอกชนที่เห็นความจำเป็นที่ต้องส่งเสริม สุนทรียภาพในชีวิตของคนไทย

คุณครูบรรเลง ได้รับความยกย่องชูเกียรติ เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาศิลปะและการช่างฝีมือจากทางราชการ แต่การเชิดชูเกียรติที่ยิ่งใหญ่อันแท้จริงมาจากศิษย์ของท่าน และผู้ที่มีโอกาสร่วมงานการศึกษาด้านขับร้องดนตรีและนาฏศิลป์กับท่าน ผู้คนคงจะรำลึกถึงพระคุณของคุณครูบรรเลงอยู่ชั่วกาลนาน

คุณหญิงอัมพร มีศุข

ระลึกพระคุณ

เมื่อไปเข้าโรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ ได้เรียนวิชาขับร้องกับคุณครูบรรเลงตลอดมา จนออกไปเรียนต่อวิชาพยาบาลที่โรงเรียนพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ไม่ได้เรียนวิชาขับร้องเพลงไทยเดิมอีกเลย อันที่จริงเรื่องเพลงไทยเดิมนั้นมีพื้นมาจากโรงเรียนเก่าบ้างแล้ว แต่ไม่ได้เรียนติดต่อกันเป็นเวลายาวนานเหมือนที่โรงเรียนเพชรบุรีฯ เพลงภาษาอังกฤษก็สนใจบ้างเหมือนกัน ศุษฎี (ปืนยารชุน) โอสถานนท์ พยายามสอนให้...แต่ก็ไม่ค่อยเป็นผล เรื่องกีฬานี่ท่าว่าสนใจอยู่เห็น กาญจน์ (ฟอร์ดี้) ว่องวานิช กับ สลาด ชุณหวัด (ต่อมาเป็น ศาสตราจารย์คุณหญิงสลาด ทัพวงศ์) เป็นนักวิ่งที่นำชื่อเสียงมาให้โรงเรียน รู้สึกชื่นชมมาก ตามเขาไปลงสนามอยู่พักหนึ่ง...ก็ถอยมาเป็นกองเชียร์อยู่ข้างสนาม จึงเหลืออยู่แต่เรื่องเพลงไทย...ซึ่งไม่รู้เลยว่าจะต้องใช้ประกอบงานอาชีพในวันข้างหน้า

เมื่ออยู่โรงเรียนเพชรบุรีฯ มีความสุขสนุกสนานมาก จึงรักโรงเรียนมาก คุณครูบรรเลงมีส่วนสำคัญที่ทำให้รักโรงเรียน เพราะท่านใจดี หน้าตายิ้มแย้มอยู่เป็นนิจ จึงกล้าเข้าไป "ประจ๋อประแจ๋" ด้วย ท่านก็เมตตาให้ความรู้เพิ่มเติมตามต้องการ ท่านคงทราบว่าเด็กคนนี้ชอบเพลง ออกจากโรงเรียนเพชรบุรีฯ มาเรียนต่อจนสำเร็จและทำงานพยาบาลผดุงครรภ์ตามที่เรียนมา มาเริ่มใช้เพลงเป็นอันมากเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ คือเมื่อเข้ารับราชการในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำหน้าที่พระพี่เลี้ยง ได้ร้องเพลงกล่อมพระบรรทมเจ้านายน้อยๆ จนเป็นที่กล่าวขานกันว่า "เพลงลมพัดชายเขา" เป็นเพลงประจำตัวของ "หง่า" ตามความสังเกตของเจ้านายน้อยๆ พระองค์นั้น แต่นั้นมาก็ได้รับคำขอร้องให้ร้องเพลงอยู่เสมอ

คุณครูบรรเลง ท่านให้ทั้งความรู้และกำลังใจ จึงมีความมั่นใจที่จะร้องเพลงในงานชุมนุมต่างๆ ได้โดยไม่รู้สึกประหม่าหรือตื่นเต้นจนเสียการ

คุณมาลินี สาคริก บุตรีของท่านปรารภว่า บัดนี้เป็นกำพร้าโดยสมบูรณ์แล้ว นอกจากญาติพี่น้องแล้วก็มีลูกศิษย์ของ "คุณแม่" ซึ่งนับถือว่าเป็น "คุณน้า" หรือ "พี่" หรือ "น้อง" ...ขอบอกว่า...รับเป็น "น้า" ยินดีช่วยเหลือทุกอย่างตามกำลังคนแก่...ถือว่าเป็นโอกาสสนองพระคุณ "คุณครู" ในบั้นปลายชีวิต

ท่านผู้หญิงสง่า อิงคุลานนท์

รำลึกพระคุณครู

เมื่อทราบถึงการจากไปของ**คุณครูบรรเลง-นางมหาเทพกษัตรสมุห** มารดาคุณมาลินี สาคริก ข้าพเจ้ารู้สึกอาลัย ด้วยมีความชื่นชมนับถือท่าน ที่สืบทอดการดนตรีไทยจากท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ผู้บิดาร่วมกับพี่น้องสกุล "ศิลปบรรเลง" อาทิ **คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง คุณประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง** และบรรดาศิษย์ท่านครูฯ

สมัยเรียนหนังสือที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย ใกล้วัดสุทัศน์เทพวราราม ชั้นประถม ราว ๘๐ ปี มาแล้ว ต้องเรียนวิชาขับร้องเพลงไทย นักเรียนชอบมาก ครูสอนคนแรกคือ **คุณครูรัชดา บูรณศิริ** เพลงแรกเป็นเพลงทำนองชั้นเดียว คือ เพลงสร้อยสนตัด สนุกสนาน เมื่อเอื้อนทำนอง "เจ้าเอย...น้องเอย" ยังจำวรรคแรกได้ว่า

"ดวงประยงค์ลงอับลับไสล
อรุณไขขาวกระจ่างกลางเวหา..."

เมื่อเรียนชั้นสูงขึ้นทำนองก็ยากขึ้น ถึงชั้นมัธยมได้ครูใหม่ นักเรียนตื่นเต้นรอคอย คือ**ครูบรรเลง ศิลปบรรเลง** ท่านรูปร่างสูงโปร่ง ผมสลวยสวยขำ น้ำเสียงกังวาน ฝึกเพลงแขกสาหร่าย ลาวดวงเดือน และหกบท ทำนองยากขึ้นกว่าชั้นประถม นักเรียนก็ชอบและรักครู พอพ้นชั้นมัธยมปีที่ ๕ แล้ว ก็ไม่มีชั่วโมงร้องเพลง ไม่ได้พบกับครูอีก จนต่อมาเรียนจบจากโรงเรียนมัธยมแล้วเข้าเรียนอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย จนจบปริญญาตรีแล้ว ออกมาได้ร่วมงานกับสมาคมสตรีอุดมศึกษาฯ พบและสนิทสนมกับ คุณมาลินี สาคริก บุตรพระมหาเทพกษัตรสมุหและคุณครูบรรเลง จึงได้ใกล้ชิดกับ "คุณครู" อีกครั้งหนึ่ง

ขณะนั้น "คุณครู" พร้อมพี่น้องและศิษย์ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะฯ จัดแสดงละครและดนตรีไทยที่ตำบลบ้านบาตร ข้าพเจ้าเคยไปชมเมื่อครั้งสมาคมสถาปนิกสยามฯจัดรับรองสถาปนิกอเมริกันมีชื่อเสียงคือ **นายบัคมินสเตอร์ ฟุลเลอร์** พร้อมเลี้ยงอาหารจากครัว **"ศรทอง"** (ชื่อบิดาท่าน) ในความดูแลของ "คุณครู" สืบทอดฝีมือตามตำรับภรรยาท่านครูฯ ผู้เป็นมารดา อาหารที่ติดใจจำได้ คือ "แกงจืดจาวตาลสด" ต่อมาท่านเปิดร้านอาหาร **"โชติรส"** (ชื่อมารดาท่าน) ในบริเวณบ้านที่ถนนเศรษฐศิริ อันเป็นสถานสอนดนตรีไทยสายท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะฯด้วย เมื่อข้าพเจ้าและพี่น้องจัดทำบุญอายุพระภิกษุ

บิดา ที่วัดราชสิทธาราม ฝั่งธนบุรี ก็ได้อาหารจาก "ครัวโชติรส" จัดไปเลี้ยงพระ เป็นที่พอใจในรสมือทั่วกัน ข้าพเจ้ายังระลึกขอบคุณ

นอกจากนั้น "คุณครู" ยังได้เป็นแรงสำคัญในการหาทุนการศึกษาแก่นักเรียนฝึกหัดครูของ **"มูลนิธิอาจารย์นิลรัตน์ บรรณสิทธิวรสาสน์"** อาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูเบญจมราชาลัย และโรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ โดยให้สถานที่บ้านของท่านเป็นศูนย์รวม ข้าพเจ้าเองก็เป็นศิษย์เก่าของทั้งสองสถาบันฯ

คุณครูล่วงลับไปตามอายุขัย ฝากความระลึกไว้แก่ผู้อยู่ข้างหลัง ถึงคุณความดีและคุณูปการที่ท่านได้ประกอบแล้ว คงเป็นกุศลส่งสนองให้ท่านได้ถึงซึ่งสุคติในสัมปรายภพ

ด้วยความเคารพระลึกพระคุณ

คุณนิลวรรณ ปิ่นทอง

คุณครูบรรเลง ศิลปบรรเลง (นางมหาเทพกษัตรสมุห)

พ.ศ. ๒๔๗๐ ชาวเบญจมราชาลัยซึ่งมีเพื่อนๆ และดิฉัน ขณะนั้นกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๖ ต่างยินดีปรีดากันเป็นการใหญ่ เพราะได้ข่าวว่าจะได้ครูสอนร้องเพลงคนใหม่ คนเก่าที่ท่านสอนอยู่นั้นชื่อ คุณครูรัชฎา เป็นน้องคุณครูนภาซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยท่านอาจารย์ใหญ่ (หม่อมเจ้าหญิงจันทรนิภา เทวกุล) คุณครูรัชฎาท่านร่างท้วมๆร้องเพลงเสียงหวานเราก็ศรัทธาท่านอยู่หรอก แต่ครูที่จะได้ใหม่มีคุณภาพสูง เพราะท่านมีเทือกเถาเหล่ากอมาจากการดนตรีจริงๆ ท่านเป็นบุตรสาวคุณหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ท่านชื่อคุณครูบรรเลง ศิลปบรรเลง

เช้าวันแรกที่ท่านจะมาสอน พวกเรากลุ่มใหญ่ออกันอยู่ที่ "ลับแลศักดิ์สิทธิ์" ที่ได้ชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์นี้เพราะเป็นลับแลไม้บานใหญ่ ตั้งอยู่ที่สนามวงกลมด้านหน้าโรงเรียน บังกั้นสายตาคนภายนอกที่จะมองเข้ามาเห็นภายในโรงเรียน เวลาเปิดประตูใหญ่หน้าโรงเรียน ประตู...น่ะใหญ่หรอก แต่ช่องที่เปิด-ปิดให้คนเข้า-ออกนั้น เป็นช่องของบานประตูเล็กนิดเดียว ซึ่งปกติคนเข้า-ออกจะต้องก้มตัวมุดข้ามธรณีประตูเข้ามา และตรงช่องนี้จะต้องมีเก้าอี้คนเฝ้าประตู ผลัดเปลี่ยนกันนั่งตลอด ๒๔ ชั่วโมง ใครแปลกปลอมเข้า- ออก โดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ได้เด็ดขาด ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็น "ลับแลศักดิ์สิทธิ์"

และพวกเราทั้งนักเรียนประจำและนักเรียนไป-มา ต่างก็จับกลุ่มกันคอยท่านด้วยความตื่นเต้นดีใจที่ลับแลศักดิ์สิทธิ์นี้

ท่านเป็นคนเอวบางร่างน้อย เวลาเดินดูอรชรอ้อนแอ้น เดินเร็ว ผิวเนื้อสองสี นุ่งผ้าโจงกระเบนสีเลือดหมูอันเป็นสีประจำโรงเรียน สวมเสื้อสีขาว เมื่อพวกเรากระพุ่มมือไหว้ท่าน หน้ายิ้มนิดๆสายตามองกวาดรวดเร็ว และโดยไม่ได้กล่าววาจาใดๆ ท่านก็เดินผ่านไป

เรารู้สึกว่าอายุท่านยังน้อยมาก ดูจะไล่เลี่ยกับรุ่นพี่ของเราบางคน ดังนั้นท่านคงรู้สึกลำบากในการวางตัว แต่คุณภาพในความรู้ของท่านสูง ดิฉันยังเคยนึกประหลาดใจ แม้เมื่อไม่นานมานี้ ไปถามเพลงท่านซึ่งไม่คาดว่าท่านจะรู้ ท่านก็เอื้อนทำนองให้ฟังได้ทันที

ท่านเชี่ยวชาญในการร้องเพลงจริงๆ

ในสมัยที่ดิฉันเรียนหนังสืออยู่รู้สึกว่า "วิชาร้องเพลง" ซึ่งมีคะแนนเต็มเพียง ๒๐ คะแนน แต่ดูสำคัญมาก เวลาสอบไล่ปลายปี จะมีกรรมการชายอาวุโส นุ่งผ้าม่วงสีน้ำเงินสวมเสื้อนอกสีขาวแบบผ่าอก กระดุม ๕ เม็ด สวมถุงเท้าขาวยาวถึงเข่า รองเท้าสีขาว มาให้คะแนนคราวละ ๓ ท่าน (โดยมากรับ

ประทานหมากปากเปรอะ พวกเราค่อนขอดกันเพราะเกรงกลัวมากกว่า ด้วยชื้นชื่อว่า "กรรมการ" แล้ว ในความรู้สึกของพวกเราจะเห็นว่าท่านมาให้โทษมากกว่าให้คุณ)

เรามีรุ่นพี่คนหนึ่งร้องเพลงเสียงดังฟังไพเราะจริงๆ เป็นเพลง ๓ ชั้น ร้องยาก..เรียกว่าระดับคลาสสิค (Classic) ทำนองแต่ละช่วงยาว ๓ วา ๘ ศอก (เราว่ากันเอง) กว่าจะจบช่วง แทบขาดใจเพราะหายใจไม่ทัน (ความจริงคุณครูท่านสอนให้รู้จักผ่อนลมหายใจ โดยเอื้อนทำนองไม่ให้ขาดระยะ แต่เราไม่พยายามหัดกันเอง) เราสังเกตดูจากท่าทางท่านกรรมการว่าท่านพอใจมาก แต่ไม่ทราบว่าท่านให้คะแนนเท่าไร ? เราเดากันว่าคงได้คะแนนเต็ม...แต่พี่เขาก็ต้องร้องอยู่หลายปี คงเป็นเพราะคะแนนวิชาอื่นดึงไว้

ดิฉันน่ะเสียงเป็นเป็ดเทศ (เราค่อนขอดว่ากันเองเหมือนกัน) แต่คงจะเป็นเพราะมือดีจับสลากได้ร้องเพลงที่ง่ายหน่อย (จำไม่ได้เสียแล้วว่าชื่อเพลงอะไร) จึงได้คะแนนถึง ๑๗ คะแนนจากคะแนนเต็ม ๒๐

ดิฉันยังระลึกถึงพระคุณของ"คุณครูบรรเลง" ที่ท่านพากเพียรประสิทธิ์ประสาทวิชาให้...ไม่ลืมเลือนแม้จนกระทั่งทุกวันนี้

อวยพร เปล่งวานิช
อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์

ระลึกพระคุณคุณครู

ดิฉันเป็นลูกศิษย์ "คุณครู" ที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย คุณครูบรรเลงใจดีมาก ใครเจ็บใครป่วยหรือเดือดร้อน คุณครูจะช่วยเหลือเสมอ คุณครูเป็นครูสอนขับร้อง เมื่อโรงเรียนฯ ตั้งวงดนตรีของโรงเรียนขึ้น คุณครูก็สอนและคุมเอง เวลาโรงเรียนมีงานที่ต้องใช้ดนตรีก็ไม่ต้องไปหามาจากที่อื่น ต่อมาพอวงดนตรีเข้าที่ดีแล้ว คุณครูก็ต้องสอนวิชาภาษาอังกฤษชั้นมัธยมต้นเพิ่มขึ้นอีก เพราะ "คุณครู" มีความสามารถมาก ต่อมาคุณครูได้ย้ายตาม ท่านอาจารย์นิลรัตน์ บรรณสิทธิ์วรสาสน์ ไปสอนที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ และโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูสวนสุนันทา, วิทยาลัยครูสวนสุนันทา และสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา

สุดท้าย..."คุณครู" เกษียณอายุที่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา และได้รับการยกย่องเป็นบุคคลดีเด่นด้านศิลปวัฒนธรรม จากผลงานด้านละครและดนตรีที่ท่านทำไว้ โดยวิทยาลัยครูสวนสุนันทาเป็นผู้นำเสนอ หลังจากที่คุณครูเกษียณอายุมาแล้วกว่า ๒๐ ปี คุณครูได้เข้ารับพระราชทานโล่บุคคลดีเด่นฯ จากพระหัตถ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี...เห็นไหมคะว่าท่านสามารถแค่ไหน ไม่ว่าลูกศิษย์ของท่านที่เป็นอาจารย์อยู่แห่งใด เกิดติดขัดเรื่องเพลงและดนตรีมาหาท่านเมื่อใด ท่านก็บอกได้โดยไม่เดอะเลือน แม้ว่าอายุท่านจะเลย ๙๐ ปี แล้วก็ตาม

เมื่อถึงเวลาที่ท่านจากพวกเราไป...ท่านก็ไปโดยสงบ ดิฉันมีความมั่นใจว่าเป็นเพราะท่านได้ทำคุณความดี มีเมตตาต่อศิษย์ และสร้างศิษย์ที่มีความสามารถไว้ในโลกมนุษย์มากมาย ส่งเสริมให้ท่านมีความสุขสบายในสรวงสวรรค์ชั้นสูงแน่นอน

กราบมาด้วยความรักและเคารพอย่างสูงยิ่ง

อำไพ กะรีวัต

แด่คุณครู-ผู้ประเสริฐ

ศิษย์รุ่นก่อนเรียกว่า "คุณครูบรรเลง" แต่ศิษย์รุ่นหลังเรียกว่า "อาจารย์บรรเลง" ตามความก้าวหน้าทางราชการของท่าน และตามความเติบโตทางวิชาการของสถาบันการฝึกหัดครูในบ้านเมืองเรา ซึ่งเริ่มมาแต่โรงเรียนฝึกหัดครู จนถึงสถาบันราชภัฏฯ

เท่าที่จำได้ ท่านสอนวิชาขับร้อง (เพลงไทยเดิม) มาตั้งแต่โรงเรียนเบญจมราชาลัย โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ จนถึงโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย โรงเรียนมี "ครูขับร้อง" เพียงคนเดียว ท่านจึงต้องสอนทุกชั้นและทุกห้องตามที่กำหนดไว้ห้องละ ๑ ชั่วโมงใน ๑ สัปดาห์ โรงเรียนดังกล่าว สอนวิชาสามัญมากกว่าวิชาครู "วิชาครู" มีสอนเฉพาะตอนเย็นหลังเลิกเรียนแล้วเท่านั้น นักเรียนสตรีจากโรงเรียนอื่นๆ หากหวังจะไปเป็น "ครู" ก็มาเรียนวิชาครูที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีฯ ในตอนเย็น ส่วนคนที่สำเร็จวิชาสามัญและไม่ประสงค์เป็น "ครู" ก็ไปเรียนต่อที่อื่น เช่น ไปเรียนวิชาการแพทย์ พยาบาล วิทยาศาสตร์ อักษรศาสตร์ และสถาปัตยกรรมศาสตร์ เพราะฉะนั้นศิษย์ของท่านจึงมีอาชีพต่างๆ กัน

ส่วนที่เป็น "ครู" นั้นมีมากที่สุดเพราะมีเด็กผู้หญิงจากทุกจังหวัดมาเรียน "วิชาครู" ในเมืองหลวง เมื่อสำเร็จแล้วก็กลับไปเป็น "ครู" สอนที่จังหวัดภูมิลำเนาของตน...นี่เป็นเหตุให้วิชาความรู้ที่ท่านประสิทธิ์ประสาทแก่ศิษย์ได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศ นอกจากสอนนักเรียนแล้ว ศิษย์เหล่านั้นยังช่วยกิจกรรมอื่นๆ ทางด้านศิลปะของจังหวัด และจัดแสดงละครหารายได้ช่วยเหลือโรงเรียนอีกด้วย คงเป็นท่านเป็นตัวอย่าง ในการจัดการแสดงละครให้แก่โรงเรียน

มีเรื่องที่น่าบันทึกไว้คือศิษย์ของท่านคนหนึ่ง คือท่านผู้หญิงสง่า อิงคุลานนท์ นามสกุลเดิม วัฒนศุกร์ ชนะประกวด "เพลงกล่อมเด็ก" และท่านผู้นี้ได้มีโอกาสเผยแพร่เพลงไทยในต่างแดน คือตามเสด็จองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปต่างประเทศ และได้ร้องเพลงไทยเดิมในงานรับเสด็จฯ ครั้งนั้นด้วย

คุณครูบรรเลงท่านเป็นคนใจดีมีเมตตา ไม่เคยได้ยินท่านดุว่าลูกศิษย์คนไหน และไม่เคยได้ยินใครตำหนิติเตียนท่าน เมื่อท่านออกจากราชการมาแล้ว ท่านตั้งร้านอาหารชื่อโชติรส ในบริเวณบ้านของท่าน ที่ถนนเศรษฐศิริ ได้ไปอุดหนุนบ่อยๆ ท่านบอกว่า "เคยแต่มีคนกราบไหว้....ลองมาเป็นบริกรดูบ้าง" เดาว่า...นอกจากทำงานร้านอาหารแก้เหงาแล้ว ในส่วนลึกของจิตใจ ท่านคงหวังให้ "งาน" เตือนสติไม่ให้ติดยึดกับสิ่งสมมุติ

คุณธรรมรวมทั้งความจำอันดีเยี่ยมของท่าน อนุมานว่ามาจาก "คุณค่าทางศิลปะ" ซึ่งอยู่ในสายเลือดของท่านและสิ่งที่อยู่แวดล้อมตัวท่าน เพราะเชื่อมานานแล้วว่า "ศิลปะ" เป็นเครื่องจรรโลงใจและขัดเกลากิเลสที่ละเอียดนั้นให้หมดสิ้นไปในที่สุด เพราะฉะนั้น "ศิลปะ" จึงเป็นสิ่งสำคัญควบคู่กันไปกับความเป็นมนุษย์ ขอยกบทกวีของเชคสเปียร์ ซึ่งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าฯ ทรงแปลเป็นไทย มาไว้เป็นหลักฐาน ดังนี้

ชนใด ไม่มี ดนตรีการ ในสันดาน เป็นคน ชอบกลนัก
อีกใครฟัง ดนตรี ไม่เห็นเพราะ เขานั้นเหมาะ คิดขบถ อัปลักษณ์
หรืออุบาย มุ่งร้าย ฉมังนัก มโนหนัก มืดมัว เหมือนราตรี
และดวงใจ ย่อมดำ สกปรก ราวนรก ชนเช่น กล่าวมานี่
ไม่ควร ไว้ใจ ในโลกนี้ เจ้าจงฟัง ดนตรี เถิดชื่นใจ

ความสัมพันธ์ระหว่าง "ครู" กับ "ศิษย์" ยังคงมีอยู่ แม้ศิษย์เรียนสำเร็จออกจากโรงเรียนไปแล้ว เมื่อถึงวันสำคัญของท่าน ศิษย์รุ่นต่างๆ รวมตัวกันจัดงานฉลองฯให้ท่าน มีพี่ศรีเวยยะกา ณ นครพนม (เปี่ยมศรี จุลกาญจน์) เป็นแม่งาน บ้านของท่านจึงเป็นที่ชุมนุมให้เราได้พบกันแลกเปลี่ยนเลขหมายโทรศัพท์กัน พูดคุยเรื่องในวัยเด็กอันสนุกสนาน แม้ไม่มีงาน...ก็ยังได้ไปเยี่ยมท่านตามโอกาส บางทีไปปรึกษาเรื่องงาน ท่านเมตตาช่วยเหลือตลอดมา ตั้งแต่ครั้งอยู่ที่ "บ้านบาตร" เมื่อท่านย้ายมาอยู่ที่บ้านถนนเศรษฐศิริใกล้สถานีรถไฟสามเสน...ก็ยังตามมาที่บ้านนี้อีก ครั้งหนึ่งนัดเพื่อนร่วมรุ่นรับประทานอาหารกัน เสร็จแล้วยกคณะไปเยี่ยมคารวะท่าน ดูท่านยินดีและมีความสุขที่เห็น "ลูกศิษย์" ที่ประสบความสำเร็จ มานั่งคุกเข่ารายรอบเก้าอี้ของท่าน เป็นมุทิตาจิตจากน้ำใสใจจริงของท่าน ท่านคงไม่ทราบว่าความเมตตาเอื้ออาทรของท่าน ทำให้ศิษย์อบอุ่นใจ เพราะรู้สึกว่าจะไปพึ่งท่าน...เรื่องอะไร...เมื่อไร...ก็ได้ทั้งสิ้น

ท่านใช้เวลาอันยาวนาน ในชีวิตของท่าน ทำประโยชน์สำคัญและกว้างขวาง

ท่านเกิดดี...อยู่ดี...ท่านคงไปดีแน่นอน...

"คุณครู-ผู้ประเสริฐ" อยู่สวรรค์ชั้นใด โปรดรับทราบความเคารพรักและรำลึกพระคุณจากศิษย์ด้วยเถิด

บุญชื่น (ฐทรัพย์) ทองอยู่

ระลึกถึงพี่เลง
คุณครูที่เคารพรักของศิษย์

คุณครูบรรเลง (นางมหาเทพกษัตรสมุห-บรรเลง ศิลปบรรเลง สาคริก) ของศิษยานุศิษย์ เป็นศิลปินด้านการขับร้องเพลงไทยและดนตรีไทย ที่ได้รับการยกย่องและการเคารพนับถือจากศิษย์ทุกภูมิภาคอย่างสูงคนหนึ่ง ท่านคลุกคลีกับดนตรีไทยและการขับร้องเพลงไทยมาตลอดชีวิตของท่าน

พี่บรรเลง (ท่านเป็นญาติผู้พี่ของดิฉันด้วย) เริ่มเล่นดนตรีไทยมาตั้งแต่เยาว์วัย ชีวิตศิลปินของท่านได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ยังเป็นเด็ก โดยได้รับการสั่งสอนปลูกปั้นจากคุณพ่อของท่าน คือหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ปรมาจารย์ทางดนตรีไทยคนสำคัญ และเนื่องจาก "คุณครูบรรเลง" เป็นนักดนตรีที่มาจากสายเลือดศิลปิน ท่านจึงประสบความสำเร็จในการเล่นดนตรีไทยและขับร้องเพลงไทยจนเป็นมือระดับครู เมื่อมีอายุประมาณ ๑๗ ปี ก็มีประสบการณ์และความจัดเจนพอที่จะเป็นครูสอนขับร้องเพลงไทยดนตรีไทยได้แล้ว

ท่านเริ่มการสอนขับร้องเพลงไทยเป็นครั้งแรก ตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนที่โรงเรียนราชินี โดยเป็นผู้ช่วยสอนแทนคุณพ่อของท่าน ซึ่งเป็นครูสอนดนตรีไทยของโรงเรียนราชินี ประมาณ ๒ ปี ก่อนที่จะได้มาบรรจุเป็นครูสอนวิชาขับร้องที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๘ ดิฉันเป็นศิษย์ของคุณครูด้วยคนหนึ่ง ซึ่งเริ่มเรียนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ อายุได้ ๕ ปีเศษ "คุณครูบรรเลง" เป็นครูสอนขับร้องคนเดียวของโรงเรียนฯ ในขณะนั้น ท่านสอนนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑ จนถึงมัธยมปีที่ ๖ โดยเริ่มจากเพลงง่ายๆ เพลงชั้นเดียวก่อน จำได้ว่าเมื่อประถมปีที่ ๒ ร้องเพลงดวงพระธาตุ แล้วเมื่อเรียนชั้นสูงขึ้นก็เรียนเพลง ๒ ชั้น และเพลง ๓ ชั้น ซึ่งมีเอื้อนทำนองมากยิ่งขึ้น โรงเรียนเบญจมราชาลัยมีชื่อเสียงโด่งดังทางด้านดนตรีไทยเป็นที่กล่าวขวัญกันมากในสมัยนั้น

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ สมเด็จเจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร ทรงประทานบ้านที่ถนนเพชรบุรีซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์ท่าน ให้แก่กระทรวงธรรมการ (ชื่อของกระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้น) ทรงมีพระประสงค์ให้เป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียนฝึกหัดครูสตรี เนื่องจากทรงห่วงใยในการศึกษาของเด็กผู้หญิงในประเทศสยาม กรมหมื่นพิทยลาภฯ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการในยุคนั้นได้ทรงตั้ง "โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์" ขึ้นเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูสตรีแห่งที่สอง และทรงคัดเลือกนางนิลรัตน์ บรรณสิทธิ์วรสาสน์ คุณแม่ของดิฉัน ซึ่งสอนอยู่ที่โรงเรียนเบญจมราชาลัยมาเป็นอาจารย์ใหญ่ พร้อมทั้งย้ายครูบางคนจากโรงเรียนเบญจมราชาลัยที่สอนชั้นมัธยมปีที่ ๗ ชั้นมัธยมปีที่ ๘ ทั้งหมด รวมทั้งครูที่สอนวิชาครู และครูสอนวิชาสามัญ ชั้นมัธยมปีที่ ๔ ถึงชั้นมัธยมปีที่ ๖ ไปด้วย

โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ เริ่มเปิดสอนในปีการศึกษา พ.ศ. ๒๔๗๕ (ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง) ในปีแรกเปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ ๔ ถึงชั้นมัธยมปีที่ ๘ เท่านั้น นักเรียนที่ย้ายไปอยู่โรงเรียนใหม่นี้ คือนักเรียนที่ได้รับทุนเพื่อเตรียมไปเป็นครูในต่างจังหวัดทั้งหมด มีนักเรียนทุนส่วนตัวที่สนใจไปเรียนที่โรงเรียนใหม่บ้างตามความสมัครใจ

ในตอนต้น คุณแม่ของดิฉันท่านคงยุ่งมากท่านจึงลืมลงชื่อของดิฉันที่จะย้ายไปเข้าเรียนในชั้นมัธยมปีที่ ๔ ด้วย พอเปิดเรียนดิฉันไม่มีชื่อในชั้นมัธยมปีที่ ๔ และชั้นเรียนเต็มตามเกณฑ์ ๓๐ คน แล้ว ในสมัยนั้นทางโรงเรียนเคร่งครัดในเรื่องจำนวนนักเรียนมาก ทั้งนี้ด้วยเน้นในเรื่อง "ครู" ที่จะเอาใจใส่นักเรียนได้ทั่วถึง ดิฉันเลยต้องเรียนที่โรงเรียนเบญจมราชาลัยอีก ๑ ปี ในปีต่อมาจึงได้ย้ายมาอยู่โรงเรียนเดียวกับคุณแม่ และในปีนั้นโรงเรียนฯ ก็ได้เปิดเรียนเต็มที่คือตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑ จนถึงชั้นมัธยมปีที่ ๘

ในการย้ายครั้งนั้น "คุณครูบรรเลง" ได้ย้ายตามมาสอนที่โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ด้วย และได้สอนขับร้องเพลงไทยตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑ ถึงมัธยมปีที่ ๖ สัปดาห์ละ ๑ ชั่วโมงเช่นเคย ในการสอนคุณครูจะให้ร้องเพลงพร้อมๆ กันบ้าง ให้ร้องเดี่ยวบ้าง โดยเฉพาะในชั้นมัธยมปีที่ ๕ และมัธยมปีที่ ๖ นักเรียนต้องมีการร้องเดี่ยวและต้องตีฉิ่งด้วย ขณะที่ร้องหมู่จะมี "ต้นเสียง" เป็นคนตีฉิ่ง คุณครูจะนั่งที่โต๊ะครูข้างหน้าชั้น ใช้มือเคาะจังหวะเป็นประจำ แต่ถ้าต่อเพลงใหม่คุณครูจะเป็นผู้ตีฉิ่งเอง ขณะที่ร้องเดี่ยวผู้ร้องเป็นคนตีฉิ่งเอง และเสียงฉิ่งจะต้องเข้าจังหวะกับทำนองและเนื้อร้อง พวกเราที่เรียนเป็น "ครู" ถูกสอนอย่างพิถีพิถันให้ร้องเพลงตีฉิ่งให้ถูกต้อง ก็เพราะว่าเมื่อจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ และสอบวิชาครูได้แล้ว ส่วนใหญ่ก็จะกลับไปเป็นครูในจังหวัดที่ได้ทุนเล่าเรียนมาเพื่อไปสอนวิชาต่างๆ ซึ่งอาจจะถูกสอนขับร้องด้วย นี่ก็เป็นการเตรียมเป็นครูสอนขับร้องเพลงและดนตรีไปในตัว คุณครูบรรเลงใจเย็น ปลุกปั้นสอนพวกเราเพื่อให้เป็นครูสอนวิชาดนตรีและขับร้องที่ดี นอกจากสอนเพลงแล้วก็สอนดนตรีและละครให้แก่ผู้ที่สนใจอีกด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง กระทรวงศึกษาธิการ (ซึ่งเปลี่ยนชื่อมาจากกระทรวงธรรมการ) ได้รับมอบที่ดินและอาคารบางส่วนของ "วังสวนสุนันทา" เพื่อเปิดเป็นโรงเรียนสตรีอีกแห่งหนึ่ง ทางราชการได้เลือกอาจารย์นิลรัตน์ บรรณสิทธิวรสาสน์ จากโรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ ไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ ผู้บุกเบิกก่อตั้งโรงเรียนแห่งใหม่นี้เป็นคนแรก และเปิดทำการสอนในปีการศึกษา พ.ศ.๒๔๘๐ โดยรวมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๗ และมัธยมปีที่ ๘ ในวิชาสามัญจากโรงเรียนสตรีทุกโรงเรียนของรัฐบาลมารวมไว้ด้วยกัน และย้ายนักเรียนหลักสูตรฝึกหัดครูและนักเรียนสามัญ ตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมปีที่ ๖ (ที่มีความสมัครใจจะไปเรียน) จากโรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ และนักเรียนหลักสูตรอาชีวศึกษาจากโรงเรียนสตรีโชติเวชมารวมไว้ที่โรงเรียนใหม่นี้ ตั้งชื่อโรงเรียนว่า "โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย" ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีระดับ "วิทยาลัย" แห่งแรกที่มีนักเรียนรวมกันมากกว่า ๑,๐๐๐ คน ในขณะนั้นโรงเรียนสตรีทั่วไปจะมีนักเรียนประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คนเท่านั้น "วิทยาลัย" แห่งนี้เปิดสอนวิชาสามัญตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมปีที่ ๘ อีกทั้งมีการสอนตามหลักสูตรครูประโยคประถมศึกษา ๓ ปี (ป.ป.) และหลักสูตรอาชีวศึกษาสาขาเลขานุการซึ่งย้ายมาจากโรงเรียนโชติเวชอีกด้วย

ในปีการศึกษา พ.ศ. ๒๔๘๐ นั้นเป็นปีที่มีการก่อตั้ง "โรงเรียนฝึกหัดครู" มาได้ครบ ๒๕ ปี โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัยจึงได้จัดให้มีการแสดงละครเรื่อง "ซินเดอริลลา" ผู้ที่ต้องทำงานหนักในการฝึกซ้อมและจัดการแสดงละครนี้คือ "ครูบรรเลง"-นางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง สาคริก) และอาจารย์จิตรา รักตะกนิษฐ์ (ชื่อของทั้งสองท่านในขณะนั้น) การแสดงละครครั้งนั้นเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มาก และ

สำเร็จไปได้ด้วยดี เป็นที่น่าปลาบปลื้มที่ในช่วงเวลานั้นสมเด็จพระชนนีศรีสังวาลย์ (พระนามในขณะนั้น) ทรงประทับอยู่ในกรุงเทพฯ พระองค์ได้เสด็จประทับเป็นองค์ประธานชมแสดงละครเรื่อง "ซินเดอริลลา" และทรงชื่นชมเป็นอย่างมาก จากนั้นโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัยก็มีการส่งเสริมการละครมากขึ้นๆ จนในที่สุดเมื่อสถานศึกษาเติบโตขึ้นจนเป็นสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ก็เป็นสถานศึกษาแห่งแรกของสภาสถาบันราชภัฏ ที่เปิดสอนโปรแกรมวิชานาฏศิลป์และการละคร และโปรแกรมวิชาดนตรี

ตลอดชีวิตความเป็นครูของ "คุณครูบรรเลง" ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๑ ท่านเป็นกำลังสำคัญของทางราชการในการผลิต "ครู" สอนวิชาดนตรีนาฏศิลป์และขับร้องเพลงไทยทั่วประเทศออกไปสู่วงการศึกษาเป็นจำนวนมาก จึงนับได้ว่าท่านเป็นผู้หนึ่งที่รักษาศิลปะ การดนตรีและนาฏศิลป์ไทยให้ยั่งยืนมาจนทุกวันนี้ แม้เมื่อเกษียณอายุราชการแล้วท่านก็ยังเป็นที่ปรึกษาของศิษย์ที่มาขอความรู้จากท่าน และได้ทำงานด้านนี้ตลอดมา ในองค์กรเอกชนชื่อมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

ขอกุศลผลบุญที่ "คุณครู" ได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตของท่าน ประมวลกับบุญกุศลที่ลูกหลานและญาติมิตรปฏิบัติและอุทิศเพื่อท่าน จงเป็นผลดลบันดาลให้ท่านประสบความสุข สงบ ในสัมปรายภพชั่วนิรันดร

นางส่องสี ชุติวงศ์
อดีตหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู

กราบอาลัย
นางมหาเทพกษัตรสมุห
ที่เคารพ

คุณแม่บรรเลง ท่านนี้ ความดี
อนุรักษ์ ศิลปะ ดนตรี แน่วไว้
เหล่าศิษย์ ทุกคนมี ความรัก เคารพ
ยามท่าน จากไปไซร้ กำสรดเศร้า จริงเอย

คุณแม่ถนอมกล่อมเกลี้ยง ลูกมา
เลี้ยงลูกจนแก่ชรา เกียรติก้อง
พระคุณแม่สุดพรรณา สุดเทิด ทูนนา
ลูกระลึกร่ำร้อง กราบไหว้ กตัญญู

ยามแม่จากโลกนี้ สู่สวรรค์
แม่ "จุติ" เป็นดาวพลัน พ่องฟ้า
ดูดาวระลึกฝัน พูนเพิ่ม "กตเวที"
แม่จ๋า ดาว แม่จ้า ส่องหล้า ส่องสวรรค์ เอย

พระคุณของแม่นี้ จับใจ
อธิษฐานครั้งใด จุ่งได้
เกิดชาตินี้ ฤๅชาติไหน เป็นลูก แม่จ๋า
ตั้งจิตนบนอบไว้ กราบไหว้วิญญาณ แม่เอย

"อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา" นั้น ไตรลักษณ์
"อิทิปปัจจยตา" ประจักษ์ แน่แท้
เกิด ตาย ย่อมตระหนัก สัจจะ ธรรมนอ
ปฏิจจสมุปบาท" แล้ว บ่งไว้ ทุกชีพเอย

ด้วยความเคารพรัก

ศ. พล.ร.ต.สมภพ ภิรมย์

ศิลปินแห่งชาติ ราชบัณฑิต

คุณครูบรรเลง

พ่อ และ แม่ ของผมเป็นครูบ้านนอกแต่เรียนจบจากโรงเรียนในกรุงเทพฯ พ่อเป็นนักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบ ส่วนแม่เป็นนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชาลัย เมื่อผมโตจำความได้แล้วนั้น ทั้งพ่อและแม่เป็นครูคนละโรงเรียน แต่จังหวัดเดียวกันคือจังหวัดขอนแก่น

ขอนแก่นสมัยโน้น เป็นเมืองชนบทๆ ที่ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบและง่าย เป็นสังคมเล็กๆ ที่คนรู้จักกันหมด ข้าราชการในจังหวัดไปมาหาสู่กันเหมือนญาติ แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพื่อนครูและเพื่อนข้าราชการของพ่อของแม่นั้นเป็น ลุง ป้า อา และ น้า ของผม

งานอดิเรกในวันว่างราชการของพ่อและแม่ของผมคือ การเล่นดนตรีและร้องเพลงไทย เพื่อนๆ ของพ่อและแม่นำเครื่องดนตรีของแต่ละคนมาชุมนุมกันที่บ้านผม แล้วเล่นดนตรีกัน "แม่" เป็นนักร้องประจำวง ส่วน "พ่อ" นั้น ทั้งร้องและเป่าขลุ่ย เพราะต้องฟังเพลงวงนั้นมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ผมจึงชอบร้องเพลงไทย และชอบมาจนถึงทุกวันนี้ ดนตรีและเพลงไทยเป็นสิ่งที่ผมขาดไม่ได้ ในโรงเรียนประถมและมัธยมสมัยก่อนมีการสอนวิชาขับร้อง และผมก็ร้องได้ดี เคยขึ้นเวทีและร้องประกวดชนะที่หนึ่งในงานต่างๆ ก็หลายครั้ง

แต่อาชีพที่ผมเลือกคืออาชีพตำรวจ เพราะฉะนั้นผมจึงไม่มีโอกาสที่จะได้พัฒนาความสามารถในการร้องหรือเล่นดนตรีไทย แม้กระนั้นก็ยังชอบฟังในทุกโอกาสที่ทำได้

ผมรู้จักคุณครูบรรเลง สาคริก เพราะผมเป็นเพื่อนกับคุณมาลินี สาคริก ลูกสาวของคุณครูบรรเลง เมื่อรู้จักและได้ไปเยือนบ้านของคุณครูที่ถนนเศรษฐศิริบ่อยๆ จึงได้เห็นความเป็น "ครู" ของคุณครูบรรเลงอย่างค่อนข้างใกล้ชิด คุณครูทุ่มเทชีวิตให้แก่ดนตรีและเพลงไทย นอกจากจะเป็นธุระสอนนักเรียนซึ่งมีหลายรุ่น หลายวัย หลายอาชีพแล้ว คุณครูยังเป็นแม่บ้านที่คอยต้อนรับและดูแลนักเรียนเหล่านั้นอย่างใกล้ชิดและไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และที่ผมสังเกตเห็นก็คือ คุณครูมีความสุขที่ได้ทำหน้าที่นั้นโดยไม่สนใจว่าใครจะรู้จะเห็น หรือจะยกย่องชมเชยหรือไม่ คุณครูมีฉันทะ คือความพอใจ หรือรักงานที่ตนทำอย่างแท้จริง งานหลายครั้งของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะฯ ที่คุณครูเป็นประธานอยู่นั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็ด้วยความเอาใจใส่และเสียสละของคุณครู

หลังจากที่ได้ไปรู้จักคุณครูบรรเลงแล้วผมจึงได้เล่าให้แม่ฟัง และโดยที่ผมมิได้คาดฝัน แม่บอกผมว่า "คุณครูบรรเลง" เป็นครูสอนเพลงไทยและดนตรีไทยของแม่ที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย

ผมไม่มีโอกาสที่จะเรียนให้คุณครูบรรเลงทราบว่าความรักเพลงไทยและดนตรีไทยที่ยังมีในตัวผมนั้นเป็นผลของการถ่ายทอดจากคุณครูไปยังแม่ และจากแม่มายังผม

พล.ต.อ.วสิษฐ เดชกุญชร

(อดีตรองอธิบดีกรมตำรวจ)

สัมโมทนียกถา
แด่
นางมหาเทพกษัตรสมุห
(บรรเลง สาคริก)

นางมหาเทพกษัตรสมุห นามเดิม บรรเลง ศิลปบรรเลง สกุล "ศิลปบรรเลง" มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีมาถึง ๔ แผ่นดิน ตั้งแต่รัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลปัจจุบัน โดยเฉพาะหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่นักดนตรีไทยประเภทเครื่องมือ ดีด สี ตี เป่า ยุคปัจจุบัน คงจะรู้จัก "รางวัลศรทอง" ที่มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จัดประกวดประชันประชันฝีมือ เมื่อ ๑๐ กว่าปี ที่ผ่านมานี้ได้ดี

หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นผู้มีฝีมือระนาดเอกเป็นเลิศท่านหนึ่ง ในผู้มีบรรดาศักดิ์ "ประดิษฐไพเราะ" ที่เราท่านได้ยินนามนี้อยู่ในปัจจุบัน นางมหาเทพกษัตรสมุห เป็นธิดาของท่าน...ได้บรรดาศักดิ์ตามสามีคือ ขุนตำรวจเอก พระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคริก) ในสมัยรัชกาลที่ ๖ เช่นเดียวกัน ดังนั้น นางมหาเทพกษัตรสมุห จึงเป็นลูกของ "คุณหลวง" และมีสามีเป็น "คุณพระ"

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ผมได้รับหนังสือจากเลขาธิการมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อาจารย์มาลินี สาคริก ธิดาคนโตของนางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง สาคริก) ในฐานะเลขาธิการมูลนิธิฯ แจ้งให้ทราบว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพฯ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันจันทร์ที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ผมขอแสดงความเสียใจในการสูญเสียครั้งสำคัญของบุตรหลาน นางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง สาคริก) ซึ่งผมขอเรียกท่านว่า "ย่าครู" ตามอย่างสมาชิกดนตรีไทยของมูลนิธิฯ มา ณ โอกาสนี้ อีกครั้งหนึ่ง อาจารย์มาลินี สาคริก ได้ให้เกียรติผม ขอข้อเขียนเพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึง "ย่าครู" ผู้ล่วงลับ ในฐานะที่รู้จักคุ้นเคย...ขอบพระคุณครับ

ย่าครู เป็นผู้มีอายุยาวนานถึงห้าแผ่นดิน ท่านจึงเป็นผู้รู้ ผู้เห็นโลกและชีวิตมากท่านหนึ่ง ซึ่งหาไม่ได้ง่ายนัก ประกอบกับบุคลิกของท่านซึ่งผมเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่ควรเคารพ...น่าเคารพ...ควรนับถือ...น่านับถือ การที่ท่านต้องจากไปในครั้งนี้จึงน่าเสียดาย การเขียนถึงผู้วายชนม์เป็นสิ่งที่ผมไม่อยากให้เกิดขึ้น ไม่ว่ากับใคร เพราะการจากไปของบุคคลอันเป็นที่รักนั้น เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่เหลือเกิน แต่ผมก็ปฏิเสธ อาจารย์มาลินี สาคริก ไม่ได้ เพราะเหตุสามประการ

ประการแรก มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งผู้อนุมัติคือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พลเอกสิทธิ จิรโรจน์ และเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยคือ พันเอกสุจินดา คราประยูร (ปัจจุบัน พลเอกสุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี

คนที่ ๑๙) และผมถูกขอตัวจากกองทัพบกไปช่วยงานในสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยในช่วงเวลาเดียวกัน ถ้าจะพูดว่า....เมื่อมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ก่อตั้งนั้น ผมได้รู้ได้เห็นด้วย...คงไม่ผิด

ประการที่สอง ลูกชายและลูกสาวของผม เป็นศิษย์เรียนดนตรีไทยที่มูลนิธิฯ ตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ เรียนอยู่จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๒ นับได้ว่าฝีมือ "ขิม" อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ท่านอาจจะไม่เชื่อ..ถ้าผมจะบอกว่า การสอนดนตรีไทยของมูลนิธิฯ สอนตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง ทุกเสาร์-อาทิตย์ เก็บค่าเล่าเรียนเดือนละ ๒๕๐ บาท เดือนหนึ่งเรียนประมาณ ๒๔ ชั่วโมง...ท่านคิดดูเองก็แล้วกันว่าชั่วโมงละเท่าไร ค่าสมัครเป็นสมาชิกฯ ก็ปีละ ๓๐๐ บาท ผมเคยถาม "ครูชนก สาคริก" ซึ่งเป็นลูกคนสุดท้องของ "ย่าครู" มีหน้าที่ควบคุมการเรียนการสอนดนตรีของมูลนิธิฯ ว่าจะพอค่าครูสอน ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือ ?...ไม่มีคำตอบ แต่มีคำชี้แจงว่า...ทำเพื่อส่งเสริมดนตรีไทยและเป็นวิทยาทาน ครูทุกคนไม่เรียกและไม่รับค่าสอน...ท่านเชื่อหรือไม่? แต่ผมเชื่อ เพราะขณะนี้ ๒๐ ปีผ่านมาแล้วมูลนิธิฯ ไม่เคยขึ้นค่าเล่าเรียนเลย...สาธุ...อยู่ได้ยังไง?

ประการที่สาม "ย่าครู" ให้เกียรติผมได้ต้อนรับที่บ้านอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ในงานทำบุญอายุครบ ๗ รอบมารดาของผม...ตอนนั้น "ย่าครู" อายุได้ ๘๓ ปีแล้ว และในคราวเดียวกันนั้น อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร ปรมาจารย์ทาง "ระนาดเอก" ของไทย (ซึ่งเพิ่งล่วงลับตาม "ย่าครู" ไปเมื่อวันที่ ๑๕ พ.ย. ๒๕๔๕ นี้) ได้เป็นผู้จัดหา "ระนาดเอก" ชั้นหนึ่งให้ผมมีไว้เป็นสมบัติ และตัวท่านอาจารย์เองก็ได้ตี "ระนาดเอก" ที่บ้านอำเภอวิเศษชัยชาญของผมในครั้งนั้นด้วย ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ จนปัจจุบันก็นานถึง ๒๐ ปี เป็นเวลาไม่น้อย ผมก็ยังไม่ขาดการติดต่อกับมูลนิธิฯ ผมจึงยอมรับว่าเป็นผู้คุ้นเคยกับ "ย่าครู" และครอบครัวของท่านจึงไม่อาจปฏิเสธคำขอของอาจารย์มาลินีฯได้

ครอบครัวของย่าครู ได้แก่ อาจารย์มาลินี สาคริก ผู้ซึ่งได้รับฉายาว่า "พระโพธิสัตว์หลงยุค" เพราะมีน้ำใจกับทุกๆ คน โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของตัวเอง อาจารย์มาลินี (คุณอี๊ด) จบสถาปัตย์บัณฑิตจากจุฬาฯ และมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยเท็กซัส ด้วยทุนฟุลไบร้ท์ คุณนิคม (คุณติ๊ก) บุตรคนที่ ๒ จบวิทยาลัยเทคนิคทุ่งมหาเมฆ อดีตพนักงานการไฟฟ้านครหลวงฯ ผู้อุทิศตนให้สหภาพแรงงานจนตัวเองเจ็บป่วย ปัจจุบันยังไม่หาย คนที่ ๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพียงเพ็ญ พานิชพัฒน์ (คุณแอ๊) จบครุศาสตร์ จุฬาฯ และมหาบัณฑิตด้านการสอนภาษาอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยในรัฐมิซซูรี่ สหรัฐอเมริกา ด้วยทุนของ "ย่าครู" อดีตอาจารย์วิชาภาษาอังกฤษและรองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน และคนสุดท้อง อาจารย์ชนก สาคริก (คุณตั๊ก) หรือ "ครูตั๊ก" ของเด็กๆ จบเศรษฐศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เกือบจะไปต่อต่างประเทศเหมือนกันแต่ได้ "งาน" ทำก่อนจึงไม่ไป "ครูตั๊ก" แสดงให้เห็นว่าตำแหน่งหน้าที่ไม่มีความหมาย ถ้าไม่ใช่งานที่ตัวรัก และจะทำให้ตัวเองมัวหมอง "ครูตั๊ก" เป็นอดีตพนักงานการไฟฟ้านครหลวง (ฝ่ายจัดซื้อจัดจ้าง) อยู่ ๑๕ ปี พอจะขึ้นถึงระดับผู้บริหาร...ก็ลาออก...ตั้งใจจะบวช แต่พรหมลิขิตหักเห...ต้องมาสอนดนตรีไทย ค่าเล่าเรียน เดือนละ ๒๕๐ บาท ตั้งแต่ตั้งมูลนิธิฯ ผมเคยถามว่า "ครูตั๊กลาออกทำไม?" ครูตั๊กบอกว่าเมื่อเป็นฝ่ายบริหาร ต้องรับผิดชอบการจัดซื้อ จัดหา...ต้องยุ่งแน่ๆ อย่าเลย ออกไปศึกษาธรรมะดีกว่า "ครูตั๊ก" ของเด็กๆ ปัจจุบันนอกจากจะพัฒนาการเรียนการสอนดนตรีไทย โดยใช้เครื่องอิเล็คทรอนิกส์ (คอมพิวเตอร์) เข้าช่วย ทำให้เหมาะสำหรับผู้สนใจทุกเพศทุกวัยในยุคสมัยปัจจุบัน จนได้รับรางวัลสิ่งประดิษฐ์จากสภาวิจัยแห่งชาติในโปรแกรมพิณผีเสื้อ (สอนตีขิมด้วยคอมพิวเตอร์) แล้วยังเป็นผู้เขียนหนังสือธรรมะ อุปมา-

อุปมัยในธรรมะ พิมพ์ออกเผยแพร่ทั่วไปด้วยกองทุนของกลุ่มพุทธรักษา นำโดย ดร.ทิสนา แขมมณี ครูตึ๊ก ให้อรรถาธิบายไว้ว่า

อุปมา - ประกายความร้อนจากไม้ขีดไฟก้านเดียว อาจเผาไหม้กองขยะมหึมาให้หมดสิ้น ...**ฉันใด**

อุปมัย - ประกายความคิดจากคติธรรมเพียงแวบเดียว อาจขจัดกองกิเลสที่หมักหมมอยู่ในจิตใจมานานแสนนานให้หมดสิ้นไปได้...**ฉันนั้น**

นอกจากเหตุ ๓ ประการแล้วในปี พ.ศ.๒๕๓๐ ทางมูลนิธิฯ ได้จัดการประกวดบรรเลงดนตรีเครื่อง ดีด สี ตี เป่า ชิงรางวัลศรทอง โดยผู้ประกวดไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ และผู้ได้ที่ ๑ - ๒ -๓ ยังได้รับเงินทุนการศึกษาอีกด้วย ผมได้ร่วมกิจกรรมนี้ตั้งแต่วางแผนดำเนินการจนถึงการจัดครั้งแรก ซึ่งมูลนิธิฯจัดขึ้น เพื่อร่วมฉลองในวโรกาสครบห้ารอบ ๖๐ พระพรรษาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ผมไปขอรับการสนับสนุนจากพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้เป็นทั้งเพื่อนและนาย ผมจำได้ว่า...ท่านให้มาเพื่อใช้เป็นทุนในการจัดและรางวัลส่วนหนึ่งจำนวนสี่หมื่นบาท มูลนิธิฯ จัดการประกวดต่อเนื่องมาประมาณ ๖ ปี (๖ ครั้ง) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเห็นดีด้วย จึงทูลเกล้าฯ ขอพระราชทาน "ถ้วยรางวัล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ" ให้แก่ผู้ชนะการประกวดและเพิ่มเงินรางวัลให้ด้วย ได้จัดประกวดฯ ต่อมา อีก ๒ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๗ มูลนิธิฯ ต้องพักการประกวดฯ ไว้จนถึงปัจจุบัน เพราะเหตุผลหลายประการ ฯลฯ คงเหลือแต่กิจกรรม "พิธีไหว้ครูดนตรีไทย" ซึ่งมูลนิธิฯ จัดเป็นประจำทุกปี

หน้าที่การงานของย่าครู ถ้าพูดถึงอาจารย์บรรเลงฯ ในยุคนั้น สมัยโน้นใครๆ ก็รู้จัก เพราะอาจารย์บรรเลงฯ คือศิษย์เก่าราชินีล่าง เรียนถึงชั้น ม.๗ แล้วออกมาเป็น "ครู" สอนที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย, โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ และโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย จนเกษียณอายุเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๑ ที่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา การเป็นครูของ "ย่าครู" ในสมัยนั้นถือว่าโก้มาก เพราะ "ย่าครู" ผ่านการศึกษาจากต่างประเทศด้วย หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีฝีมือเป็นเลิศในทางระนาดเอก ส่วน "ย่าครู" ผู้เป็นธิดา นอกจาก "ขับร้อง" แล้ว ทราบว่าฝีมือ "จะเข้" ก็ไม่ธรรมดาทีเดียว

ท่านที่เคารพ จะดูวัวชั่วดีดูที่หาง จะดูนางดูแม่เหมือนแลเห็น อันยูงย่างห่างต้นหล่นกระเด็น ก็จะเป็นเช่นเหล่าตามเผ่าพันธุ์ บรรดาบุตรธิดาของ "ย่าครู"...ท่านที่เคารพคงจะยอมรับว่า บุตร ธิดา ของย่าครู นอกจากมีการศึกษาดี มีอาชีพเป็นหลักฐานมั่นคง แล้วยังนับว่าเป็นผู้เสียสละเพื่อธำรงและรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมด้านการดนตรีอย่างแท้จริงและจริงจัง...ถ้าลูกดีจะมีที่มาอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากพ่อแม่สอนดี การเป็นทั้งนักร้องนักดนตรีและครูในบุคคลเดียวกันนั้น...มีน้อยจริงๆ โดยลักษณะทั้ง ๓ อย่าง ทำให้ "ย่าครู" เป็นครูที่ดี ท่านที่เคารพคงจะเคยได้ยินว่า

มีครูดี ศรีของครู ชูศิษย์ด้วย ศิษย์ยิ่งช่วย ชูครู ยิ่งชูศรี
ครูชูศิษย์ เพราะทำกิจ ช่วยศิษย์ดี ศิษย์ชูครู ชูเพราะมี ดีต่อครู

ดังนั้นใครเป็นศิษย์ ย่าครู ถือว่าโชคดีเพราะได้ ครูดี ใครที่เป็นลูกก็ถือว่าโชคดีเพราะมีแม่ดี "ย่าครู" เป็นคนที่มีดนตรีในหัวใจ จึงเป็นผู้มีอารมณ์อันสุนทรีย์ ถือได้ว่าเป็นคนใจดี แต่กล้าตัดสินใจและเป็นนักสร้างสรรค์ เป็นนักประสาน และที่สำคัญคือ เป็นผู้มีอัธยาศัย มีน้ำใจ น่าคบหา บุตรธิดาตลอดจนหลานๆ ผู้ใกล้ชิด จึงมีบุคลิกดังที่ผมว่ามานี้ คนที่ไม่เอาเปรียบใคร คนที่ไม่เห็นแก่ได้ จึงเป็นบุคคลที่น่าคบหาอย่างยิ่ง

ความสามารถพิเศษหรือคุณสมบัติเด่นของบุคคลที่มีมาแต่กำเนิด ที่เราเรียกว่าพรสวรรค์นั้น ย่าครู เป็นผู้มีพรสวรรค์อย่างแน่นอน เพราะการเป็นนักร้องเพลงไทยเดิม...ต้องเสียงดี..ปอดดี..มีพลัง ในความคิดของผม นักร้อง..มิใช่จะเป็นกันได้ทุกคน ส่วนนักดนตรีนักระบำรำฟ้อนใครๆ ก็หัดได้ ฝึกได้...แต่

จะเก่งหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งก็ขึ้นกับตัวกำหนดคือพรสวรรค์นั่นเอง ท่านที่สนใจธรรมชาติจะพบว่า บรรดา ทวิชาชาติ มากมายหลายชนิด ไม่ได้ร้องเพราะทุกชนิด...ที่ร้องฟังได้ก็มี นกกางเขน นกดุเหว่า นกโพระดก นกเอี้ยง นกสาริกา และที่ถือว่าเสียงร้องเพราะจับใจก็คือนกการเวก ทั้งมนุษย์และสัตว์เมื่อได้ยิน...ก็จะหยุดชะงักฟัง ว่ากันว่าลืมโกรธลืมแค้นทีเดียว ย่าครู มีความสามารถพิเศษในการร้องเพลง ต้องเสียงดี...เสียงเพราะ คนเสียงดีเสียงเพราะ...พูดก็เพราะ คนฟังก็อยากฟัง จึงไม่แปลกเลยที่ลูกหลานของท่านอารมณ์ดี ใจดี เมื่ออารมณ์ดี ใจดี สุขภาพจิตก็ดี คนเรา...เมื่อสุขภาพจิตดี มักจะ..คิดดี..ทำดี

โบราณว่าไว้ รู้จักหน้าไม่รู้ใจ แต่ลูกหลาน ย่าครู ดูหน้า เห็นหน้า ก็รู้ใจ ท่านจะคิดเหมือนผมหรือไม่? ถ้าผมจะบอกว่าลูกหลานบ้านนี้ หน้ายิ้ม โดยเฉพาะนัยน์ตาที่ถือเป็นหน้าต่างของหัวใจ ตำรานรลักษณ์ว่าไว้ คนฉลาด..คนซื่อ..คนคด..ดูตาก็รู้ ลูกหลานสกุลนี้นัยน์ตาใส "คนตาใส" หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "ตาแป๋ว" โกงไม่เป็น ท่านที่เคยไปที่มูลนิธิฯ ถ้าสังเกตจะเห็นหลานสาวของย่าครูคนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิฯ ชื่อ "ครูเป้า" ชื่อจริงจำไม่ได้และไม่ได้จำ เด็กที่เรียนดนตรีไทยจะรู้จัก "ครูเป้า" ทุกคน ผู้ปกครองก็รู้จักเพราะครูเป้าเป็นคนเก็บเงิน ผมรู้จักครูเป้ามา ๒๐ ปี พบหน้าทีไรครูเป้ายิ้มทุกครั้ง นั่งอยู่เฉยๆ ครูเป้าก็ยิ้ม นี่แหละอานิสงส์ของย่าครูละ

ครูที่สอนศิษย์ดีเรียกว่าครูดี แม่ที่สอนลูกดีเรียกว่าแม่ดี ถ้าหลานดีแสดงว่าย่าดี ยายดี ไม่ว่าจะเป็นครู เป็นแม่ เป็นย่า เป็นยาย รวมอยู่ในย่าครูทั้งหมด คนดี อยู่ก็ดี...ไปก็ดี ดังนั้น ย่าครู ต้องไปดี ถ้าจะถามว่าย่าครูไปไหน...ย่าครูอยู่ที่ไหน? ก็ต้องตอบอย่างที่ว่ามา ที่แน่ๆ ก็คือ...อยู่ในใจพวกเรา นี่แหละ

บุคคลดีเด่นทางศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงละครและดนตรีไทย ถือได้ว่าเป็นคำรับรองในคุณสมบัติและผลงานของ "ย่าครู" นอกเหนือคำรับรองใดๆ และไม่แต่เพียงแค่นี้ พระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระเทพรัตน์ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมเสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพฯ ณ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันจันทร์ที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๖ นับว่าเป็นเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ที่ควรแก่ความภาคภูมิใจต่อย่าครูและ ลูก หลาน เหลน โหลน ต่อไปภายหน้า เกียรติยศเป็นสิ่งที่มิอาจซื้อหามาได้ด้วยเงินตรา พระมหากรุณาธิคุณฯ ที่ย่าครูได้รับในวาระสุดท้ายของชีวิตครั้งนี้เป็นสิ่งที่จะต้องจดจำสำนึกไว้ จนกว่าชีวิตจะหาไม่

รูปัง ชีระติ มัจจานัง นามะโคตัง นะชีระติ ถึงร่างกายของย่าครูจะสูญสิ้นไปแล้ว แต่ผลงานของย่าครูในฐานะผู้ร่วมก่อตั้งฯ และประธานมูลนิธิฯ (คนปัจจุบัน) จะยังคงอยู่ในความทรงจำอีกนานแสนนาน ยิ่งไปกว่านั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ผู้ทรงมีพระอัจฉริยะทรงเอาพระทัยใส่ในการดนตรีไทย จึงเป็นที่เชื่อและมั่นใจได้ว่า...

วัฒนธรรมด้านดนตรีไทย นับวันจะเชิดหน้าทั่วขอบขัณฑสีมาอาศัย มีแต่จะฝังลึกสู่จิตใจ ในหมู่เยาวชนไทยชั่วนิรันดร ขอจงทรงพระเจริญ

สวัสดีครับ

พลโทเลิศ พึ่งพัตร์

คุณครูบรรเลง สาคริก
ที่เคารพนับถือยิ่ง

ช่วงนี้...ข่าวการสูญเสียผู้ใหญ่ทางวงการดนตรีไทย...ค่อนข้างถี่

ทุกครั้งที่ทราบข่าวการสูญเสียปูชนียบุคคลทางด้านนี้ก็พาให้ใจหาย

แต่ข่าวการสูญเสีย คุณครูบรรเลง สาคริก ยิ่งทำให้ผมรู้สึกเช่นนั้นทวีคูณ

เพราะความรู้สึกผูกพันกับท่านมีมากกว่าคุณครูผู้ใหญ่ท่านอื่น เนื่องจากความใกล้ชิดกับครอบครัวของท่าน

คุณมาลินี สาคริก บุตรสาวของท่านเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรุ่นใกล้กัน

คุณชนก สาคริก บุตรชายผู้เคยร่วมงานทบวงมหาวิทยาลัย ในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานสาขาวิชาและวิชาชีพดนตรีไทยด้วยกันหลายปี คุณชนกและทีมงานเป็นผู้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ในด้านการสอน วิชาการและรวบรวมข้อมูลเพลงไทยเป็นครั้งแรก

นอกจากนี้ ในฐานะที่ผมเคยมีโอกาสเป็นลูกศิษย์ของท่านอาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง น้องชายของท่านผู้มีความสามารถในด้านการประพันธ์เพลงไทยรูปแบบคลาสสิคตะวันตกและเพลงประกอบละครได้เยี่ยมยอด

และในฐานะที่ชื่นชมน้องสะใภ้ของท่านคุณอาลัคคา (สารตายน) ศิลปบรรเลง ดาราละครที่โด่งดังในยุคหลวงวิจิตรวาทการ และเป็นผู้ก่อตั้งคณะละครผกาวลี ซึ่งได้มาเป็นศรีภริยาของท่านอาจารย์ประสิทธิ์ และผมเคารพรักและนับถือท่านอย่างยิ่ง

อีกทั้งพี่เขยของผม คุณสุวิทย์ บวรวัฒนา อดีตเอกอัครราชทูตฯผู้มีดนตรีไทยในหัวใจ ก็เคยมีความสนิทสนมกับครูบรรเลง

และกับคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง พี่สาวของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ก็เป็นผู้สนิทสนมกับครอบครัวของผม เคยจัดการแสดงต่างๆ มาให้ชม ยามที่บ้านมีงานอยู่หลายโอกาส

คุณครูบรรเลงเป็นนักร้องเพลงไทยผู้มีความสามารถ

ท่านเป็นทายาทของท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะฯบรมครูผู้ยิ่งใหญ่ผู้มีชีวิตอยู่จนถึงพุทธศตวรรษนี้

ผมไม่เคยได้มีโอกาสฟังคุณครูบรรเลงขับร้อง

แต่เคยได้ยินกิตติศัพท์

และเคยได้ไปเรียนปรึกษาหารือเรื่องการขับร้องระหว่างการทำเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทย

ท่านเคยเมตตามาร่วมประชุมการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานการขับร้องเพลงไทยในระยะเริ่มต้น

คำแนะนำและความเห็นของท่านเป็นประโยชน์ต่อคณะอนุกรรมการผู้จัดทำเกณฑ์เป็นอย่างมาก

แม้รู้ดีว่าสุขภาพของท่านในระยะหลังไม่สู้ดีนัก

แต่ก็...ใจหาย...และเสียดาย เมื่อทราบข่าวการสูญเสียท่าน

ผมขอตั้งจิตอธิษฐานให้คุณครูบรรเลงไปสู่สุคติภพ และร่วมกับวิญญาณของบรมครูดนตรีไทยผู้ล่วงลับไปแล้วทั้งหลาย ช่วยดลบันดาลให้วงการศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีไทยของประเทศเจริญก้าวหน้ายิ่งๆขึ้นไป เพียบพร้อมด้วยศิลปินดนตรีไทยแขนงต่างๆ ที่มีความสามารถยิ่ง มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาศิลปะด้านนี้ให้ก้าวหน้าอีกต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ นายแพทย์วราวุธ สุมาวงศ์

แด่ ครูบรรเลง ศิลปบรรเลง

ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนต่างจังหวัดมาเข้าเรียนที่ในกรุงเทพฯ ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่โรงเรียนเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ ถนนเพชรบุรี ท่านอาจารย์นิลรัตน์ บรรณสิทธิ์วรสาสน์ เป็นอาจารย์ใหญ่ ข้าพเจ้าเรียนชั้นมัธยม ๖ ข อาจารย์อำไพ บูรณฤกษ์ (อินทรทูต) เป็นอาจารย์ประจำชั้น โชคดีที่สมัยนั้นมีหลักสูตรบังคับให้เรียนร้องเพลงไทย คุณครูบรรเลง ศิลปบรรเลง เป็นครูสอนขับร้องเพลง...ชื่อ และ นามสกุลของ "คุณครู" สมกับวิชาที่สอน จริง ๆ

เพลงที่เรียนจำได้ว่ามี ๕ เพลง คือ เพลงสารถี แขกไทร แป๊ะ สุดสงวน ลมพัดชายเขา ที่เป็นเพลงสามชั้นร้องยากเพราะมีเอื้อนยาว คุณครูบรรเลงเป็นครูที่ใจเย็น ศิษย์ของคุณครูส่วนใหญ่เป็นเด็กต่างจังหวัด เวลาสอนคุณครู "ร้องเพลง" ให้ฟังก่อนแล้วเราก็ร้องตาม คุณครูมีเสียงทุ้มไพเราะน่าฟัง เวลาคุณครูฟังพวกเราร้อง มือก็เคาะจังหวะไปด้วย คงจะต้องฟังเราร้องเพี้ยนบ้าง แปร่งบ้าง ซ้ำๆ อยู่หลายเที่ยว ท่านจะต้องมีความอดทนพอใช้

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการเรียนร้องเพลงเป็นการฝึกฝนให้เราอ่อนโยน ซึมซับเสียงเพลงซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพลงช้า เสียงเอื้อนยาว แล้วยังทำให้เรารู้สึกในสุนทรียะของวรรณคดีไทย เนื้อเพลงมาจากวรรณคดี เช่น อิเหนา ขุนช้างขุนแผน ข้าพเจ้าสังเกตว่าเด็กต่างจังหวัดหลายคนที่เวลาพูดภาษากลางเสียงเหน่อหรือแปร่ง แต่เวลาร้องเพลงกลับไม่เพี้ยนเท่าเวลาพูด นอกจากได้ร้องเพลงแล้วยังมีเรื่องยากสำหรับเราอีกเรื่องหนึ่งคือ หัดตีฉิ่งให้เข้าจังหวะเพลงด้วย บางคนถึงกับขว้าง "ฉิ่ง" ทิ้ง เพราะตีฉิ่งไม่เข้ากับจังหวะสักที

เมื่อ "คุณครู" เกษียณอายุราชการแล้ว ที่บ้านของคุณครูก็ยังมีการฝึกสอนดนตรี คุณครูได้ใช้ชีวิตในบั้นปลายทำประโยชน์แก่วงการดนตรีจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ในวันคล้ายวันเกิดของคุณครูจะมีงานเลี้ยงฉลองฯ ซึ่งมีการเล่นรื่นเริง รำบ้าง ร้องเพลงบ้าง ศิษย์และลูกหลานมารำมาร้องเพลง พวกเราศิษย์เก่าก็ได้มาพบกัน ข้าพเจ้าเคยไปในงานฯ สักครั้งสองครั้งรู้สึกชื่นชมและภาคภูมิใจที่คุณครูได้ทำหน้าที่ "ครู" เผยแพร่ศิลปะดนตรีไทยตลอดมา

วันที่ "คุณครู"จากไป เผอิญข้าพเจ้าไปในงานพระราชทานเพลิงศพอาจารย์บรรจง ชูสกุลชาติ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการที่วัดเทพศิรินทร์ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปกราบคารวะศพท่านและรำลึกถึงท่านด้วยความเคารพรักและอาลัยยิ่ง ขอวิญญาณของท่านจงสู่สุคติ

ช่อนกลิ่น พิเศษสกลกิจ

กราบระลึกพระคุณ คุณครู

คุณครู	ในความ	ทรงจำ
เนิ่นนาน	ระลึกล้ำ	งดงามยิ่ง
ท่านมอบ	ความรู้ให้	เต็มใจจริง
ยามทำผิด	ท่านติติง	ด้วยเมตตา
ท่านขับขาน	กานท์กลอน	อันอ่อนหวาน
เพลงไทย	โบราณ	ควรศึกษา
ได้ร้องเพลง	บทดอกสร้อย	สักวา
มรดก	ล้ำค่า	น่าชื่นชม
เรียนร้องเพลง	เถาสามชั้น	อันไพเราะ
ทั้งเพลงตับ	ก็เสนาะ	พาสุขสม
โน้ตสากล	โด เร มี	ตัวกลม กลม
ผสานผสม	สอดคล้อง	ทำนองไทย
ณ บัดนี้	ไม่มี	คุณครู แล้ว
แต่ยังแว่ว	เพลงหวาน	กังวานใส
เหมือนมาจาก	ทิพยสถาน	วิมานใด
เพราะคุณครู	ยังอยู่ใน	ใจพวกเรา

ด้วยความรักเคารพระลึกถึง

ระรื่น ศรีไกร

ถอดใจในนามศิษย์ฝึกหัดครู รุ่น ๑ สวนสุนันทา

กราบ คุณครูบรรเลง ศิลปบรรเลง สาคริก (นางเทพมหากษัตรสมุห)

⊙ โอ้ อาลัย	ใจอาดูร	พูนเทวษ
"คุณครูบรรเลง"	เคยนิเทศ	วิเศษสอน
"คุณครู" จาก	ลาลับไป	ใจ รอน ๆ
เสียง ที่สอน	**ชัด ทุ้ม ห้าว**	เล่าเรียน รำ
⊙ อารมณ์ดี	มีเมตตา	พาเรียนรู้
รำ ร้อง ตาม	อย่างคุณครู	ผู้เสกสรร
ศิษย์เก่งกล้า	การรำ ร้อง	ก้องเกียรติงาม
"คุณครูบรรเลง"	ครูใจงาม	ศิษย์ตามครู
⊙ เรื่อง ละคร	เรื่อง รำ ร้อง	เรื่อง ระบำ
ศิษย์จดจำ	นำถ่ายอย่าง	ทางการสอน
ล้วนเชิดชู อย่าง	**"คุณครูบรรเลง"**	เก่ง ละคร
ศิษย์แต่งกลอน	บูชาครู	ผู้มีคุณ
⊙ ขอวิญญาณ	คุณครู	สู่สวรรค์
ศิษย์กราบกราน	กุศลส่ง	จงสุขศรี
เกิดชาติหน้า	ฟ้าประทาน	บันดาลมี
ขอเป็นศิษย์	คุณครู **"บรรเลง"** นี้	ทุกชาติไป

ดร. คนึง ไทยประสิทธิ์
อดีต-ศิษย์เก่าวิทยาลัยครูสวนสุนันทา พ.ศ.๒๔๙๖
ปัจจุบัน-ประธานมูลนิธิ ดร.คนึง ไทยประสิทธิ์
-สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดกำแพงเพชร เขต ๒

รำลึกถึง
อาจารย์บรรเลง ศิลปบรรเลง-สาคริก
(นางมหาเทพกษัตรสมุห)

นับเป็นเวลากว่า ๕๐ ปี ที่พวกเราชาวฝึกหัดครูฯ น้อยคนที่จะไม่รู้จักอาจารย์บรรเลง สาคริก เนื่องจากหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนฝึกหัดครูในสมัยนั้น ได้ปรับปรุงโดยเพิ่มวิชา "วัฒนธรรมไทย" ขึ้น และโรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีอาจารย์เพยาว์ ศรีหงส์ เป็นอาจารย์ใหญ่ (ท่านอาจารย์เพยาว์ ศรีหงส์ เคยเป็นศิษย์ของอาจารย์บรรเลงที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย) ได้ส่งครูวิทยาศาสตร์คนหนึ่ง (ชื่อจวบ จิรโรจน์) ไปเข้ารับการอบรมร่วมกับ "ครู" ของโรงเรียนฝึกหัดครูทั่วประเทศ อาจารย์บรรเลง สาคริก หรือนามบรรดาศักดิ์ของท่านคือนางมหาเทพกษัตรสมุห เป็นวิทยากรท่านหนึ่งในการอบรมฯ ครั้งนั้นที่โรงเรียนฝึกหัดครูสวนสุนันทา

พวกเราซึ่งเป็น "ครู" ที่เข้ารับการอบรมฯ ใช้ความพยายามอย่างยิ่งในช่วงเวลา ๑๕ วัน ที่จะนำเนื้อหาวิชากลับไปสอนลูกศิษย์ให้จงได้ อาจารย์บรรเลงก็ได้พยายามถ่ายทอดความรู้ตามความสามารถให้พวกเราเพื่อนำไปถ่ายทอดความรู้ต่อไปจนเกิดความมั่นใจ และได้มีความสนิทสนมกันตั้งแต่นั้นมา

หลังจากนั้นเมื่อทางโรงเรียนฯ มีกิจกรรมจัดการแสดงละครซึ่งเป็นการแสดงผลงานประจำปีของโรงเรียนฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา ท่านก็ได้เป็นที่ปรึกษาให้ในทุกด้าน...และด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดีนี้ ทำให้ได้เข้ามารู้จักคุ้นเคยกับครอบครัวของท่าน

ต่อมาเมื่อมีโอกาสติดตามสามี (พลเอกสิทธิ จิรโรจน์) ซึ่งไปรับหน้าที่ผู้ช่วยทูตทหารบกที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ท่านก็ได้ช่วยเตรียมชุดเครื่องแต่งกายสำหรับ "รำเทพนม" และ "รำฉุยฉายพราหมณ์" สำหรับลูกสาวคนโตที่จะไปแสดง "รำไทย" ในต่างแดน

และเมื่อคณะนาฏศิลป์ "ผกาวลี" ของน้องชายและน้องสะใภ้ของท่าน (อาจารย์ประสิทธิ์และอาจารย์ลัดดา ศิลปบรรเลง) นำคณะฯ เดินทางไปแสดงที่ประเทศต่างๆ ในยุโรปและรัฐต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา ก็ยิ่งทำให้ครอบครัวของเราได้ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น ลูกหลานของท่านทุกคนเป็นเสมือนญาติ เมื่อกลับมาเมืองไทยก็ได้ไปมาหาสู่กันเสมอในฐานะที่ท่านเป็นญาติผู้ใหญ่

บัดนี้เมื่อถึงเวลาที่ท่านต้องจากไป...ทำให้รู้สึกอาลัยในคุณความดีของท่านอย่างยิ่ง ขอให้ท่านอาจารย์บรรเลงได้เป็นสุข สงบ ในสัมปรายภพ เทอญ

คุณหญิงจวบ จิรโรจน์

ครูขา

หนูรู้จักครูตั้งแต่รับราชการที่โรงเรียนนาฏศิลป์ เพราะครูเป็นน้องสาวของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ครูของหนู ทำให้หนูรู้จักและสนิทสนมกับครอบครัวของครูเป็นอย่างดี จะกระทั่งมีโอกาสได้โอนมารับราชการที่โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัยยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูสวนสุนันทา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ และครูเกษียณอายุราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ นับเป็นเวลายาวนานที่ครูกับหนูทำงานร่วมกัน ครูเป็นหัวหน้าหมวดวิชาดนตรีนาฏศิลป์ ในสมัยนั้นละครของสวนสุนันทามีชื่อเสียงมาก เป็นที่ชื่นชอบของนักเรียน นักศึกษา ประชาชน หารายได้บำรุงการศึกษา ละครทุกเรื่อง

ครูบรรเลง เป็นคู่คิดกับคุณหญิงกรองแก้ว ปทุมานนท์ ผู้อำนวยการฯ (ซึ่งเป็นศิษย์คนหนึ่งของครูที่โรงเรียนฝึกหัดครูเบญจมราชาลัย) เมื่อตกลงเลือกเรื่องที่จะนำมาแสดงได้แล้ว "ครู" เป็นกำลังสำคัญที่สุดในการตัดต่อบทละคร บรรจุเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์ "ครู" พยายามที่จะฟื้นฟูเพลงที่ท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะฯประพันธ์ไว้โดยนำมาบรรจุลงในบทละคร ฝึกหัดให้หนูและเพื่อนร้องเพลงให้ถูกต้อง บรรดานักดนตรีที่ครูขอให้มาช่วยต่างก็แปลกใจ เพราะบางเพลงไม่เคยได้ยิน ครูก็สอนนักดนตรีเหล่านั้นด้วย ครูมีความสามารถเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนใคร สามารถที่จะติชม ลีลาท่ารำที่พวกเราคิดขึ้น จนกระทั่งนักศึกษาที่เป็นผู้แสดงสามารถรำได้อย่างงดงาม ครูเป็นคนมีอารมณ์ขันสนุกสนานรื่นเริง ดังนั้นละครของสวนสุนันทา จึงมีทั้งความงามในลีลาท่านรำ มีเพลงร้องที่ไพเราะ เครื่องแต่งกายสวยงาม สะดวกในการแต่ง โดยมีคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลงเป็นผู้ออกแบบ เมื่อเวลาละครแสดงครูไม่ทอดทิ้งยืนกำกับการร้องเพลง เพื่อให้เหมาะสมกับอารมณ์ของตัวละคร

ครูขา...หนูภูมิใจที่ได้เป็นลูกน้อง เป็นลูกศิษย์ของครู ครูเรียกหนูว่า จ.ร.ศ....ครูขา หนูรักและเคารพครูมาก และหนูได้ยินครูพูดว่าครูก็รักหนู ครูชอบนั่งฟังเพลงที่หนูร้องกับเพื่อน (อาจารย์ศิริกุล วรบุตร) ครูบอกว่าฟังเพลินดี

ครู เป็นผู้ก่อตั้งวงดนตรีไทยของนักศึกษาฝึกหัดครูและวงดนตรีของนักเรียนมัธยม ในงานศิลปหัตถกรรม วิทยาลัยครูสวนสุนันทาส่งวงดนตรีไทย "วงนักศึกษาฯ" เข้าประกวด (รศ.โกวิทย์ ขันธศิริ เป็นหัวหน้าวง) "ครู" สละเวลาฝึกซ้อมทุกเย็นจนได้รับรางวัลชนะเลิศ งานกาชาดบางวันเป็นเวรของหมวดดนตรีนาฏศิลป์ไปออกร้านขายอาหาร "ครู" ก็เป็นแม่งานคุมลูกน้องไป หุงข้าว ต้มแกง งานสำเร็จทุกงานที่มีครูบรรเลงเป็นผู้นำ

ด้านการสอน ครูเป็นผู้ริเริ่มการสอนแบบแปลกๆ เพื่อเร้าใจเด็ก เช่นครูแต่งเนื้อร้องเป็นนิทานเรื่องสั้นๆ บรรจุเพลงง่ายๆ ให้นักศึกษาฝึกร้อง เรียกว่านิทานเพลง ผลงานของครูบรรจุไว้ในการสอนของวิทยุศึกษาแพร่หลายไปทั่วประเทศ และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ การนำรูปแบบของละครปริศนา (Dumb Combo) ที่เป็นแบบอย่างการแสดงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯมาสอนทั้งครูและนักศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูใช้เป็นการทดสอบภาคปฏิบัติ ในการอบรมศึกษาภาคฤดูร้อน (อ.ศ.ร) ของครูประจำการที่คุรุสภาจัดขึ้นร่วมกับกรมการฝึกหัดครู และได้จัดอบรมต่อเนื่องกันมาเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี ทำให้เป็นที่รู้จักกันทั่วประเทศ

สิ่งที่หนูประทับใจในตัวครูก็คือ ครูเป็นครูที่ไม่หวงวิชา ตั้งใจถ่ายทอดวิชาให้ไม่ปิดบัง ครูไปดูงานต่างประเทศก็จำลีลาท่ารำเต้นจากอินเดียมาบ้าง ฟิลิปปินส์บ้าง นำมาเล่าให้ลูกน้องในหมวดฯ ฟัง จนกระทั่ง "ระบำ" ที่ครูเพียงเล่าให้ฟังก็เป็นชุดระบำที่ตื่นตาตรึงใจผู้ชมได้หลายชุดอีกงานหนึ่งที่อยู่ในความทรงจำของหนูก็คือ ครูได้เป็นกรรมการอบรมวิชานาฏศิลป์ให้กับครูและบุคคลทั่วไปของชุมนุมการละครของคุรุสภา ฝึกหัดทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทุกเย็นวันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๘ เท่ากับเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านนาฏศิลป์ให้แพร่หลาย และในเวลาเดียวกันกองส่งเสริมวิทยฐานะได้คัดเลือกให้วิชานาฏศิลป์และดนตรี เป็นชุดหนึ่งของวิชาชุดครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) โดยร่วมกับคุรุสภาจัดอบรมครูประจำการในช่วงปิดภาคฤดูร้อน ซึ่งโรงเรียนปิดเทอม ๔๕ วัน บรรดาครูประจำการที่สมัครเข้ารับการอบรม และสอบวิชาชุดนาฏศิลป์และดนตรีต่างก็ตั้งใจเรียน บางคนก็มีพรสวรรค์ บางคนก็ต้องการเพียงวุฒิ ครูบรรเลงเป็นกำลังสำคัญคนหนึ่งของกองส่งเสริมวิทยฐานะ กรมการฝึกหัดครูและคุรุสภา ที่ทำให้บรรดาลูกศิษย์หลายสิบคนมีงานทำ และครูทั่วประเทศที่เข้ารับการอบรมฯ ก็ได้ทั้งความรู้และการเลื่อนวิทยฐานะ

ความประทับใจอีกอย่างหนึ่งที่หนูไม่เคยเห็นที่ไหนก็คือ ความรักของครูที่มีต่อครอบครัว พี่ น้อง ลูก หลาน เป็นครอบครัวตัวอย่างที่หาไม่ได้ง่ายนักในสมัยนี้ ครูยกย่อง พี่ น้อง ลูก หลาน ส่งเสริมศิษย์ให้มีความรู้ ความดีของครูบรรยายเท่าใดก็ไม่เท่ากับสิ่งที่ครูได้ปฏิบัติมาตลอดชีวิตของครู คุณความดีของครูจะอยู่ในใจของศิษย์ตลอดเวลา เมื่อร้องเพลงครั้งใดก็นึกถึง "ครู" ทุกครั้ง....ครูขา..หนูรักครูค่ะ

ด้วยความรักเคารพอย่างสูง

จ.ร.ศ.

จรูญศรี วีระวานิช

“ครูขา หนูเหลือครูคนเดียวแล้วค่ะ”

หลังจากที่อาจารย์คุณหญิงชิ้น ถึงแก่กรรมไปแล้ว ดิฉันก็เสียแม่ไปอีกคนหนึ่ง อาจารย์บรรเลงจึงเป็นคนสุดท้ายที่ดิฉันมีอยู่ แม้จะไม่ค่อยได้มาคลุกคลีเหมือนแต่ก่อน ก็ยังได้มาปีใหม่บ้าง รดน้ำสงกรานต์บ้าง ทำสาคูไส้หมู หมี่กรอบ มาให้รับประทานบ้าง ท่านก็ติดอกติดใจ พูดไปกินไปต่อหน้าให้คนทำชื่นใจ ระยะหลังนี้ดิฉันไม่ได้มากราบท่านเลย เพราะตัวเองไม่ค่อยจะอยู่ติดที่ ยิ่งลูกบุญธรรมที่มีอยู่คนเดียวเขาตายจากไปแล้ว ก็ยิ่งไม่มีใครช่วย “คุณครู” จึงไม่ได้รับประทานอีกเลย วันรดน้ำศพจึงกลั้นน้ำตาไว้ไม่อยู่ เพราะนึกถึงคำที่น้องอี๊ดเล่าว่า “คุณแม่บ่นถึงหมี่กรอบพี่ทิน” พี่ทินก็แก่ชราลงไปมากทำอะไรคนเดียวไม่ไหว รดน้ำ “คุณครู” ไปก็ร้องไห้ไป สลดใจเสียใจเหลือประมาณ คุณครูเป็นหนึ่งในสามสี่ท่านผู้ใหญ่ที่ปลุกปั้นดิฉันให้โดดเด่นในด้านนาฏศิลป์ โดยเฉพาะการประดิษฐ์ท่ารำ ท่าเต้น หลังจากท่านชวนให้มาอยู่ด้วยกันที่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา ก็ได้ทำละครและระบำด้วยกันเรื่อยมา

“ฉันไม่เอาแบบศิลปากรนะ...คุณประทิน ต้องประดิษฐ์ให้ฉันใหม่”

ระบำสลับฉากทุกชุดท่านก็ออกแนวคิดให้ ได้ระบำรำเต้นแปลกออกไปหลายสิบชุด ทำบ่อยๆ เข้าก็เกิดความชำนาญ มีเชิงถนัดจนได้ยอมรับกันทุกวันนี้ก็เพราะ “คุณครู” คนนี้แหละเป็นผู้ชี้ทางก่อสานให้ ดิฉันพูดกับใครๆ อยู่เสมอว่า ถ้ายังอยู่ที่ศิลปากรก็คงไม่มีโอกาสทำได้อย่างนี้

การเขียนบทละคร ดิฉันได้รับการปลูกฝังจากท่านอาจารย์คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ท่านใช้ให้แต่งบทละครเวทีแสดงงานปิดภาคเรื่องแรกแล้วก็แต่งบทละครวิทยุให้ “คณะศรทอง” มาตลอด การบรรจุเพลงในบทละครและระบำ ก็ได้รับแบบอย่างจากคุณครูบรรเลงท่านนี้แหละ ดิฉันฝึกหัดกับท่านอยู่หลายเรื่องจนทำเองได้ ไม่ต้องมารบกวน พระคุณนี้ดิฉันระลึกอยู่เสมอ ภาพที่ซ้อมละครร่วมกันจนเย็นจนค่ำยังติดตาตรึงใจอยู่เสมอ เหนื่อย...แต่ก็สนุกเพลิดเพลิน “คุณครูบรรเลง” ท่านเป็นคนสนุกมีอารมณ์ขันจึงเข้ากับพวกเราได้เป็นอย่างดี พอเราทำตลกครูก็หัวเราะกลิ้ง เราได้ความรู้จาก “ครู” ติดตัวมาทุกคน จรูญศรีและศิริกุล ร้องเพลงประกอบละครได้ดี...ก็เพราะท่าน ประทินบรรจุเพลงในละครและระบำได้...ก็เพราะท่าน โดยเฉพาะการประดิษฐ์ท่านาฏศิลป์ต่างๆ ก็เริ่มต้นมาจากท่านผู้นี้แหละ แม้จะไม่ได้เรียนมากับท่านแต่อ้อนแต่ออกดิฉันก็รักและนับถือว่าเป็น “ครู” ท่านหนึ่งที่ทำให้ดิฉันเป็นดิฉันอย่างที่ใครๆ เห็น

อยู่ทุกวันนี้ จึงพูดได้อย่างเต็มปากว่า ท่านอาจารย์บรรเลงเป็น "ครู" หนึ่งในจำนวนท่านผู้ใหญ่อีกสามสี่ท่านจากกรมศิลปากร ที่ทำให้ดิฉันเกิดในวงการนี้

ครูขา อานิสงส์นี้ครูเองก็คงไม่รู้ตัวว่าได้สร้างศิษย์คนหนึ่งให้ความรู้ความสามารถเป็นที่รู้จักกว้างขวาง เหมือนอย่างที่ครูพูดเสมอว่า **"ได้ดั่งใจจริงๆ"**

ขอกราบแทบเท้าและขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย พร้อมเทพเจ้าทุกพระองค์ ได้โปรดคุ้มครองวิญญาณแก้วดวงนี้ ให้เป็นสุขบริสุทธิ์สดใสในสัมปรายภพ ด้วยเทอญ

วิญญาณแก้ว

เมื่อยังมีชีวิตจิตกุศล	ประพฤติตนเป็นประโยชน์อยู่มากหลาย
มีเมตตารองรับประดับกาย	ช่วยผ่อนคลายทุกข์ทนชนทั่วกัน
ได้ทำบุญสุนทานมานานนับ	โลกสดับตราตรึงถึงสวรรค์
ประพฤติชอบประกอบบุญคุณอนันต์	ชนทุกชั้นสรรเสริญเจริญคุณ
ได้เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้ามามากนัก	ได้ผ่อนพักกายใจไม่ว้าวุ่น
ได้สดับตรับสำเนียงเสียงแห่งบุญ	ได้เห็นคุณแสงแห่งธรรมจำเริญใจ
จึงฉะนี้เมื่อชีวีลาลับแล้ว	วิญญาณแก้วบริสุทธิ์ผุดผ่องใส
เสวยสุขสู่สถาน์วิมานชัย	แม้เกิดใหม่ได้เกิดดีมีบุญญา
วิญญาณดีกรรมดีสู่ที่ดี	ประการนี้ที่มนุษย์สุดสรรหา
ให้ชนรับประดับไว้ในโลกา	ให้โลกตราศาสน์ตรึงถึงคุณงาม

ด้วยรักและอาลัยอย่างยิ่ง

ประทิน พวงสำลี